

The background is a layered, textured illustration. At the top, a bright yellow sun with a slightly irregular, hand-drawn edge is set against a dark blue sky. Below the sun are brown, layered mountain ranges. In the lower half, a city skyline with various blue and grey buildings is visible, partially obscured by the text and the tree. The foreground is a flat, brownish ground.

HOMO CLIMATICUM

HOMO CLIMATICUM

‘Natječaj Zelene akcije i Bookse
za klimatsku fikciju 2017.’

Nakladnik: Zelena akcija
Za nakladnika: Sven Janovski

Radove odabrale: Milena Benini,
Dunja Kučinac, Dora Sivka

Lektura i korektura: Luka Ostojić

Grafičko oblikovanje: Sven Janovski
Ilustracije radova: Stipe Kalajžić

Tisak: ACT Printlab, Čakovec
Naklada: 500 primjeraka

Ova knjiga ostvarena je u sklopu projekta School of Sustainability, koji je ostvaren uz financijsku podršku Europske unije i uz sufinanciranje Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske. Za sadržaj ove publikacije odgovorna je isključivo Zelena akcija te se ni u kom slučaju ne može smatrati da odražava stavove Europske unije i Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

ISBN 953-6214-49-0

HOMO CLIMATICUM

**‘Natječaj Zelene akcije i Bookse
za klimatsku fikciju 2017.’**

Sadržaj:

Predgovor	6
---------------------	---

I

☾ Dvije	10
Knjiga postanka	12
Chepich Valley, Hempwool i najveća istarska sopela . . .	18
Mali mrak	23
*	29

II

☾ Zahtjev za poruku	32
Nestalih sedam	35
U granama drveća cvjetaju ribe	43
Naježda	44

III

☾ Dobro je	52
Posljednji brod	58
Smak	67
*	68

IV

☾ Barnabas	70
Zagreb, 2067.	76
Uzorci i uzroci	84
Slane ravnice	92

V

☾ Sredstva proizvodnje	94
Zapisi iz vode	101
Praznici	103
Az'ani	108

Predgovor

Znate li kako se zove geološko razdoblje u kojem trenutno živimo? To pitanje zbunjuje i same znanstvenike, koji predlažu da holocen, era koja je zbog umjerene i stabilne klime bila povoljna za razvoj ljudske vrste, sada zamijeni tzv. antropocen u kojem je faktor ljudske aktivnosti postao presudan u oblikovanju budućnosti. Koja su dva glavna obilježja ovih epoha? Klima i Čovjek.

Zemlja i njena umjerena klima čine podlogu koja je omogućila ljudskoj vrsti da ostvari maksimum svojih sposobnosti. Živimo u uvjerenju da će naša civilizacija nastaviti rasti linearno, ne shvaćajući da su se strukturni uvjeti promijenili, da smo ih mi promijenili. Na tu činjenicu ponajviše ukazuju klimatske promjene, dokazano uzrokovane ljudskim djelovanjem. One su prijetnja koja nam daje do znanja koliko ne razumijemo svijet kojeg nastanjujemo i koliko istovremeno o njemu ovisimo. Uistinu, klima ima direktan utjecaj na sve sfere ljudskog života. Dosadašnji globalni porast temperature od 0.8 °C, datiran prije predindustrijskog razvoja, već sad kao posljedicu ima nepredvidljive i ekstremne vremenske uvjete, poput dugotrajnih suša i poplava. Topljenje polarnog leda uzrokuje porast razine oceana i mora što dugoročno prijeti većini gradova, sela i naselja na svjetskim obalnim područjima. Osim toga, proizvodnja hrane i dostupnost vode, tlo i zrak, biljke i životinje, ljudsko zdravlje, siguran dom, stabilnost država i kontinenata, masovne migracije, svjetska politička previranja i netrpeljivost, svi ti aspekti života reaguju na “minoran” porast od nekoliko stupnjeva. Da stvar bude gora, novija istraživanja pokazuju da bi porast globalne

temperature do 2100. mogao biti između 4.7 °C i 7.3°C, što prelazi granice svih dosadašnjih predviđanja, smještajući problem u sferu nepredvidljive znanstvene fantastike. Tko bi mogao zamisliti kako će svijet tada izgledati?

Navedene činjenice potvrđene su znanstvenim konsenzusom. Ipak, one ne mogu ispričati cijelu priču. One su skup brojeva, statistika, apstraktnih grafova, riječi i slika koje najčešće ne dopiru do nas jer naizgled nisu povezane s našom svakodnevicom. Kako predstaviti široj javnosti zašto je porast od 1°C toliko problematičan? Kako dočarati utjecaj klimatskih promjena Hrvatskoj, koja srećom još nije osjetila prave posljedice? Hoće li nas 30 sekundi snimke na HRT-u koja prikazuje neimenovanog Filipinca dok gaca po tajfunom razrušenom i poplavljenom domu uistinu dirnuti i potaknuti na razmišljanje i akciju?

Neke će potaknuti dok većinu vjerojatno neće. Računamo da će se u tradicionalnim medijima i formama nastaviti ukazivati na klimatske promjene. Ipak, smatramo da trenutno stanje zahtijeva i reakciju umjetnosti. Brzi rast relativno novog književnog žanra cli-fi, klimatske fikcije, pokazuje da je prijatnija klimatskih promjena i u umjetnosti prepoznata kao tema koju se ne može zaobići. Književnost, kao što je oduvijek činila, može odigrati ključnu ulogu u formiranju nove svijesti. Klimatska fikcija sposobna je prenijeti apstraktne grafove i zastrašujuće statistike u sferu imaginacije i emocija te nam dočarati kako će izgledati naš svakidašnji život, od malih rutina do velikih individualnih, nacionalnih i internacionalnih projekata, u kontekstu radikalnih promjena izazvanih klimom. Književnost, za razliku od vijesti, reportaža, analiza i činjenica, ostavlja suptilniji, ali dublji trag. Dobra priča ostaje s nama. Njeni likovi, njihove odluke, simboli, slojevi značenja i bogatstvo interpretacija oblikuju naš pogled na stvarnost, mi ih smještamo u svoj mentalni sklop te ih prepričavamo svojim riječima, stavovima i djelima.

S tim na umu osmislili smo ovaj natječaj. Prepoznamo da smo, kao ljudska vrsta, vječno okruženi pričama te da prema njima gradimo svoje ideje, ideale, stavove i svjetove.

Cilj je bio dopuniti priče političara_ki, ekonomista_kinja i ekologa_inja onima pjesnika_inja, spisatelja_ica, aktivista_kinja. Kroz ovaj natječaj za kratke priče i pjesme žanra cliffi, Zelena akcija i Booksa (Udruga Kulturtreger) u sklopu projekta School of Sustainability pozvali su zainteresirane za takvu vrstu izričaja na suradnju i dijalog. Poziv je bio upućen onima koji su se usudili pogledati preko ograde u budućnost, suočiti se s onim što tamo vide, te svoju reakciju, interpretaciju i rješenje uobličiti u priču ili pjesmu.

Ljepota mašte leži u tome što je u potpunosti nepredvidljiva i nekontrolirana. Svima koji su se odazvali uistinu zahvaljujemo! Zaprimili smo mnogo kvalitetnih i kreativnih radova, uživali u čitanju, preznojavali se pri odabiru i na kraju uvrstili u ovu publikaciju 21 viziju budućnosti. One pokrivaju širok spektar vrlo iznenađujućih scenarija: od mutirane iguanekoja iznenađuje par Splicišana, preko nesebičnog žrtvovanja migranta za nijemu djevojčicu, reinkarnacije Martina Luthera Kinga u obliku polarnog medvjeda, Hrvatske u kojoj su Delnice glavno turističko odredište, a čokolada i kava skuplje od zlata, sve do svemirskog broda posljednje trinaestorice preživjelih sa Zemlje koji leti u neistražen svemir. Homo Climaticum je pred vama, pozivamo vas da uključite svoju čitateljsku maštu i uistinu pokušate zamisliti scenarije, to je prvi korak. Kada zamišljamo, na trenutak i proživljavamo, a s ovom publikacijom možete sudjelovati u 21 scenariju ili ih promatrati sa sigurne daljine. Ovo je prva zbirka domaće klimatske fikcije: idealnih, apokaliptičnih, iznenađujućih, distopijskih, nadrealnih kratkih priča i pjesama koje razmatraju našu blisku ili dalju budućnost oblikovanu klimatskim promjenama. Što još reći osim: uživajte! Potom razmislite i djelujte.

Dora Sivka,
članica žirija

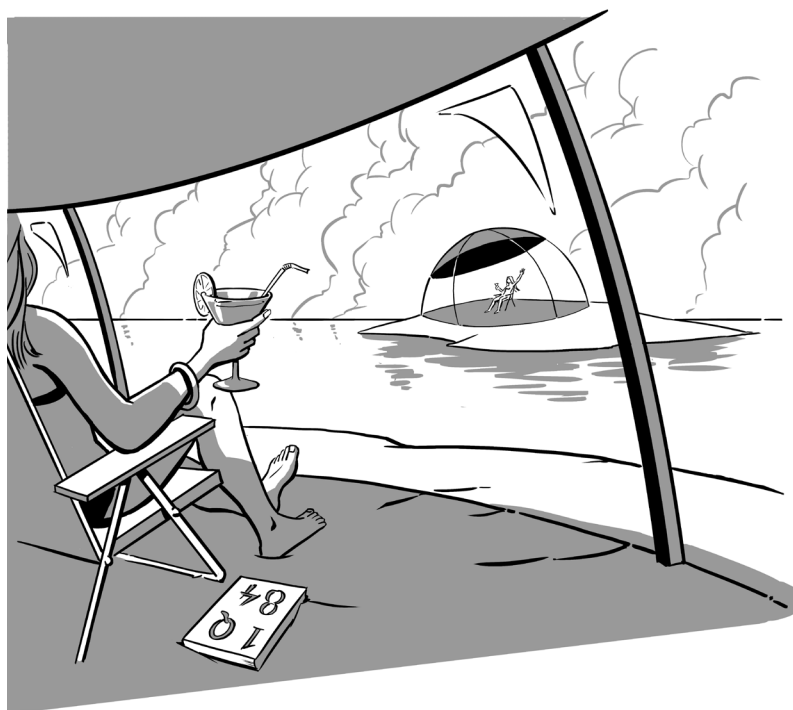

I

 Nada Topić
Dvije

**

dvije se nikad ne dodirnu slučajno
žive na suprotnim stranama svijeta
i brčkaju noge svaka u svome mlakom oceanu
ako su žedne odrube po jedan zašiljeni vrh ledenjaka
i nazdrave izdaleka
od toga se podigne razina mora i potopi nekoliko malenih otoka
koji su im služili kao odmorišta za bijele laktove
kad nestane kriška amazonske šume i ruske tundre
nitko ne posumnja na njihovu kiselu glad
čovječanstvo doputuje avionom u Japan
sjedne za okrugli stol u Kyotu
i svečano obeća emitirati manje plina u atmosferu
meanwhile
dvije razgledavaju japanske hramove
pričaju s Murakamijem i piju rižino vino
u nedjeljno predvečerje ležeći na žalu
šapnu mu u oba uha
Haruki, nemoj se bojati globalnog zatopljenja
Zemlja je zaljubljena žena
i nitko ne može zaustaviti rotirajuću užarenu kuglu
u središtu njenog tijela

Denis Peričić i Anita Peričić

Knjiga Postanka

PRIJE

Stefan Sokolich, doktor teologije i fizike, nikad nije bio kreacionist. Odmalena je znanost doživljavao kao poimanje mjerljivih stvari, a vjeru kao spoznaju onoga što je nemjerljivo. Bibliju je prihvaćao kao Sveto pismo, ali ne i kao činjenično istinitu, nego kao pokušaj interpretacije duhovnoga, božanskog univerzuma. I to kao drevni, vrlo drevni pokušaj: veliko je stoga pitanje kako je zapravo glasio izvorni tekst i kakve su se sve tradicije ispremiješale u službenoj verziji, koju iščitavamo posljednjih nekoliko tisuća godina, osobito u Starom zavjetu, ali i u novijim tekstovima, o čemu zorno svjedoči rasprostranjenost i raznolikost apokrifnih evanđelja ili pak otkriće Kumranskih spisa.

Ipak, nije bio prvi – ali možda će biti posljednji – koji je uvidio nezanemarivu sukladnost između biblijskog učenja i znanstvenih tvrdnji. Zar u drevnoj tradiciji Biblije odavna ne nalazimo neke epizode u kojima suvremena znanost tek u najnovije doba uviđa znatno više od samo pukih zrnaca istine, kao što su, primjerice, potop, ili divovi Nefili, *oni od starine po snazi glasoviti ljudi?*¹

A tek stvaranje svijeta u sedam dana, opisano u prvoj knjizi Biblije, na početku Postanka?

Kad tih sedam dana ne bismo razmatrali doslovno, nego kao simbolički prikaz dugotrajnog procesa u određenim fazama, zar ne bismo došli do nevjerojatnih podudarnosti s poznatim *Kozmičkim kalendarom* Carla Sagana? U Sokolichovim promišljanjima u to se skladno uklapao i Veliki prasak. Neki su osporavali Boga zato što bi On, kao Tvorac, morao postojati i prije nego što je nastalo vrijeme, a kako ništa ne može postojati izvan vremena, ne može ni Bog; ali

¹ Postanak, 6, 4. (Svi citati iz Staroga i Novog zavjeta navedeni su prema prijevodu *Jeruzalemske Biblije*.)

ti su znanstvenici, po njemu, ulazili u tipičnu zamku “kokoši i jajeta”, zaboravljajući da je Tvorac stvorio sve, pa tako i vrijeme, i da sam po sebi postoji izvan onoga što je vremenito, u vječnosti, oduvijek i zauvijek i u svakom trenutku, i kao Otac, i kao Sin, i kao Duh Sveti.

A sada, u trenucima potpunoga kolapsa svijeta utemeljenoga na znanosti i činjeničnim vrijednostima, doktor Sokolich mogao se doista uzdati samo u Boga i u milost Njegovu. I nije pritom bio jedini. Sa svoga blindiranog prozora mogao je vidjeti horde izobličениh hodočasnika kako prolaze, trapeći se na koljenima ili bičujući se, ne znajući kamo idu, i izvikujući: “Pokajte se!” i “Kraj je blizu!”

I to je bilo točno.

Poželio je da je Biblija ipak činjenično istinita. Nadao se da Otkrivenje, posljednja knjiga Biblije, ne govori simboličkim prikazom dugotrajnog procesa, pa da Apokalipsa, predviđena da traje deset dana, neće trajati nezamislivo dugo, duže nego onih sedam dana Postanka. Jer, ovo jest bila Apokalipsa, Ἀποκάλυψις, što na grčkom znači: Otkrivenje.

Nadao se da će *Dan onaj veliki*² što prije doći, da će agoniju napokon uskoro dovršiti Gospodin Bog, *Alfa i Omega, Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi, Svevladar*³, da će se objaviti Jaganjac Božji koji oduzima grijehе svijeta i reći: *Ne boj se! Ja sam Prvi i Posljednji, i Živi! Mrtav bijah, a evo živim u vijeke vjekova te imam ključe Smrti, i Podzemlja.*⁴

Krist je rekao: *Bit ćete u nevolji deset dana.*⁵ No deset dana nevolja odavno je prošlo; prošle su već i godine...

...vrijeme je poludjelo, nevremena su poharala Zemlju; mora su se uzdigla, vode su se zagadile, tlo se osušilo i stvrdnulo; komunikacijski sustavi su se raspali; sateliti su se srušili, serveri se pokvarili, ekrani zacrnili; industrija je uništila samu sebe i sve oko sebe; vulkani su eruptirali, ponegdje

2 Otkrivenje, 6, 17.

3 Otk, 1, 8.

4 Otk, 1, 17-18.

5 Otk, 2, 10.

su eksplodirale strahovite bombe; bolesti su se namnožile i okužile svijet; usjevi su usahnuli, životinje nasmrtno skapale, baš kao i ljudi; Sunčeva radijacija unakazila je sve živo; bujala je samo tvrdokorna, nejestiva pa i toksična vegetacija, baš kao i gmazovi i kukci i svakojaka hipertrofirana gamad, zatvarajući svoj jednostavni međusobni prapovijesni prehrambeni lanac.

Jer: nastadoše tuča i oganj, pomiješani s krvlju, i budu bačeni na zemlju. I trećina zemlje izgorje, i trećina stabala izgorje, i sva zelena trava izgorje. I nešto kao gora velika, ognjem zapaljena, bačeno bi u more. I trećina se mora pretvori u krv te izgine trećina stvorenja što u moru žive i trećina lađa propade. I pade s neba zvijezda velika – gorjela je kao zublja – pade na trećinu rijeka i na izvore voda. Zvijezdi je ime Pelin.⁶ I trećina se voda pretvori u pelin te mnoštvo ljudi poginu od zagorčenih voda...⁷

...”vidim sa svog prozora”, pomisli Stefan Sokolich. I vidio je kako se hodočasnici vapijući razbježaše kad se iza ogromnog mravinjaka ukazao gmaz nalik komodskom varanu i zagrizao krastavo i šepavo tijelo jednog od manje unakaženih jadnika.

Smućen i smućen, svrnuo je pogled i teškom mukom se okrenuo. Vratna kralježnica jedva mu je još bila pokretna; zgurila se i izvitoperila u nevjerojatnim malformacijama, kao i svi zglobovi; rebra su mu probijala pluća; noge su mu izgubile mišićje te se kretao poput bogalja, skližući se na koljenima, baš poput hodočasnika; zubi su mu ispali, oči se izbuljile; ma koliko djelovale velike, slabo je vidio; sluz mu se cijedila iz nosnica i s usnica, iskašljavao je krv; na unutarnje bolove već se navikao: metastaze kojima je bio posve ispunjen živjele su svojim moćnim životom, a on nije bio dostojan ni da im bude stanište.

Bacio je pogled na svoje knjige, čije su se stranice trusile od mikroorganizama, te je zamolio Boga svoga da ga uzme k Sebi.

⁶ Ruska riječ za biljku pelin glasi Černobilj (Чернобыль).
⁷ Otk, 8, 7-11.

POSILIJE

Kutikula, zvana Mrvica, i Arthropod, zvan Tvrdi, krenuli su na seminar iz teologije. Veseli, mladi i lijepi, lijepi kao što to samo mladi mogu biti, upravo su s gorljivim zanimanjem iščekivali nove spoznaje: jer predavat će ugledni profesor Prokrust Oklopný, veliki autoritet u temama Svetog spisa, a osobito Postanka.

Ono što je zagovarao Prokrust Oklopný bilo bi još u ne tako davno doba proglašeno krivovjerenjem. No, zahvaljujući ne samo njemu nego i mnogobrojnim, hrabrima i slobodoumnima misliocima prije njega, od kojih su mnogi teško ispaštali za volju znanstvene istine, Sveti spis Božjom je providnošću utro put razumijevanju ishodišta cijele civilizacije.

Profesor Oklopný čvrsto je ustrajao na tezi da Sveti spis nije nužno činjenično istinit, nego da je posrijedi pokušaj interpretacije duhovnoga, božanskog univerzuma, te da se stoga ne može tumačiti posve doslovno, nego kao simbolički prikaz dugotrajnog procesa. Tome u prilog govorila su i nedavna otkrića apokrifnih verzija na drugima mrtvim jezicima, stoga je veliko pitanje kako je zapravo glasilo izvorni tekst i kakve su se sve tradicije ispremijesale u službenoj verziji, koja se obično pripisuje svetom Franji Zglodnjači.

U uvodnom dijelu izlaganja profesor je sažeo nekoliko komparativnih lingvističkih primjera, unijevši notu duhovitosti pokušavajući iskazati kako bi otprilike zvučali neki od tih prastarih navoda ispisanih na odavno izumrlim jezicima, no proizveo je pritom tek zaglušnu i smiješnu buku.

Mrvica i Tvrdi, koji su predavanje pratili s odlične pozicije, smjestivši se na stropu, potiho se nasmijaše tome namjernom profesorovom zabavnom efektu. Mrvica namigne Tvrdom svojim lijepim velikim okom.

No, uskoro je pozornost studenata posve zaokupila tema imena Sina Božjeg. Prokrust Oklopný duboko je, naime, prodro u etimologiju apokrifnih varijanti i iznio smjelu hipotezu da izvorno ime Sina Božjeg nije nužno glasilo SAMSUNG.

“Vrlo je moguće”, objašnjavao je profesor, “da ime *Samsung* nije izvorno ime Sina Božjeg. Ima naznaka da je s vremenom ime *Samsung* počelo označavati ukupnost trojedne božanske osobe, Svetog Trojstva, ali da je ipak proisteklo iz ranije varijante, užega značenjskog spektra. Novija istraživanja ukazuju na to da je ime *Samsung* bilo u uporabi i prije Postanka, i da su ga zacijelo rabili još i divovi, ona od davnina po snazi poznata bića o kojima govori i sam Sveti spis, a koji, uostalom, bijahu pleme Sina Božjeg, i koji su mu sudili, osudili ga i na muke stavili. Jedan pripadnik plemena divova, kako vidimo u nekim fragmentarno očuvanim poganskim rukopisima, zvao se *Samson*, pa analogijom s dosad nam utvrđenim lingvističkim pravilnostima možemo stoga pretpostaviti da je izvorno ime Sina Božjeg zapravo glasilo: *Samsa*. I to *Gregor Samsa*. Iz toga proizlazi da je prvi dio imena, *Gregor*, bio uporabno kraćen, te da je uslijed epenteze prešao u sufiks, dakle: *Sams-un-g*.”

Složenima paleolingvističkima metodama profesor je potom rastumačio da je *Sams* korijen izvornog imena *Samsa*, da čestica *un* znači “od”, a da je *Gregur* prvotni naziv za Boga, često navođen u obliku *God*; dakle, *Gregor Samsa*, skraćeno *Samsung*, značilo bi doslovce: Božji Sin.

“Gregor Samsa utjelovljeni je Bog, po Duhu Svetomu pretvoren iz diva u savršeno biće, očitovan u našem obličju, baš što smo i mi stvoreni na sliku i priliku Božju, i poslan od Oca među nas da otkupi naše grijeha i uvede nas u život vječni”, zaključio je profesor svoje revolucionarno izlaganje posve ga uskladivši s dogmom.

Prisutni studenti oduševljeno su zapljeskali krilcima i svima svojim nožicama.

Kako je Crkva naučavala, prije nego što su se razišli, zajedno s profesorom iskazali su Vjerovanje skupnim izgovaranjem prvih rečenica Svetog spisa:

Jednoga jutra, kada se Gregor Samsa probudio iz nemirnih snova, otkrio je da se u svojem krevetu pretvorio u golema kukca. Ležao je na tvrdim leđima, nalik na oklop, a

kada je odignuo glavu, vidio je svod svojega smeđeg trbuha, raščlanjenog na lučna otvrdnuća, pa se pokrivač na njemu, na toj visini, jedva držao i samo što nije skliznuo. Mnogobrojne noge, tugaljivo tanke u usporedbi s opsegom njegova tijela, bespomoćno su mu treperile pred očima. “Što se to sa mnom dogodilo?” pomislio je. Nije to bio san.⁸

I na koncu svi radosno uskliknuše: “Doista, doista vam kažem: Nije to bio san! Slava Bogu na visinama, u vijeke vjekova, amen!”

Potom Kutikula, zvana Mrvica, slatka mala bubamarica, i Arthropod, zvan Tvrdi, stasit i naočit balegar, kao i svi ostali studenti – razne ušičare, najeznice, lebdilice i stjenice – odletješe ili otpuzaše pogostiti se obilatim zajedničkim objedom od grinja i lisnih uši, sretni što žive u najsavršenijem od svih svjetova.

---

⁸ Navedeno prema izdanju: Franz Kafka, *Preobražaj*, prevela s njemačkog Neda Paravić, Šareni dućan, Koprivnica, 2012.

Nikica Karas
Chepich Valley, Hempwool
i najveća istarska sopela

Utopija ili možda ne?! (pismo precima)

Uvod/objašnjenje:

U jednom malom selu po imenu Blaškovići u Čepić polju živjeli su nekad davno moja prabaka Marija i pradjed Frane Blašković. Umrli su oboje davne 2016. godine... Sada je 2108. godina, a ja sam njihov praunuk Tonko i pišem im pismo u prošlost jer su smislili način kako to napraviti – slati poštu u prošlost...

22.1.2108., Blaškovići

Adresa u vremenu i prostoru: Marija i Frane Blašković, Blaškovići 15, Blaškovići, 22.1.2010.

Draga prabako i dragi pradjede,

U ovom malom selu i dalje je Vaša, tj. naša obiteljska kućica, a polje je i dalje orano i sađeno te izdašno rađa svake godine. Stoku više ne držimo, ni svinje, ni krave, ni ovce, ni koze, ni kokoške, ali uvijek su tu negdje po okolnim šumama i gorama učkarskim gdje slobodno lutaju i žive s nama u miru neporobljeni. No ponekad se spuste do sela, kad im prifali hrane da nešto prigrizu, a ja, kao i mnogi ljudi oko mene, toliko smo svjesni drugih živih bića i njihovih jezika da je sasvim normalno da i svinje i krave i ovce i koze i kokoške s nama

komuniciraju i trguju. Kada ih nahranimo, one nam dopuste da ih malo pomuzemo kako bismo si napravili komad sira ili maslaca, a kokoške tu i tamo snesu jajce u znak zahvalnosti. Ne muzemo ih kad doje svoju djecu. Naravno da i među ljudima još uvijek ima mesoždera, ali oni su toliko marginalizirani i u manjini da gotovo uopće ne narušavaju sklad i ravnotežu ove prirodne idile. Na to, vratili su se na Učku i mrki medvjed i vuk i ris koji također znaju svoju zadaću u čuvanju sklada i ravnoteže. Naravno da oni imaju potpuno pravo da zakolju i pojedu poneku svinju ili ovcu jer za to su stvoreni. Ali i s njima smo uspjeli naučiti komunicirati pa se gotovo nikad ne događaju napadi na ljude. Čak nam ni djecu ne diraju! A ni ne množimo se k'o budale već svaki par ima najviše dvoje djece, najčešće samo jedno kojemu posvećuju ogromnu pažnju i od malih nogu prenose univerzalne spoznaje uspješno izgrađenog sistema mira i blagostanja često ga vodeći u šumu i učeći poštivanju tog svetog mjesta i drugih živih bića i njihovih kultura, jezika i običaja. I naravno, medo je gospodar šume!

Onda, u to vaše vrijeme, poznato mi je iz povijesti, još uvijek su otvoreni veliki zagađivači i ubojice našega i vašega kraja poput Rockwoola i termoelektrane na ugljen u Plominu, a Čepić polje izgleda bijedno, pusto i nedovoljno valorizirano, ali to se odavno promijenilo i reorganiziralo u samoodrživu i ekološki prihvatljivu zajednicu. Sve su to davne 2016. godine pokrenula dva umjetnika s Liburnije: na inicijativu Marka iz Lovrana uz srčanu asistenciju Nikice iz Opatije, a imali su i pratnju mlade plesačice Petre iz Jurdane. Tada su te dežurne budale i dvorske lude iznosile za tadašnje doba previše napredne i progresivne ideje kojima su se vladajuće strukture smijale i etiketirale ih čudacima, luđacima i pustinjacima što je i masa glasača također prihvatila i odobravalala. I sada postoje vladajuće strukture, ali nisu plaćene, tj. ne primaju plaću za obnašanje dužnosti već volontiraju za sveopće dobro svojih birača/glasača, tj. svojih braće i sestara. U slučaju da zbilja ostvare kakav genijalni projekt, kojim unapređuju život svakog pojedinca i pritom nitko ne strada ili su žrtve toliko malene da su zanemarive, a nikako ne zauzimaju oblik smrti, tada bivaju nagrađeni materijalnom nagradom u obliku novca

ili nekih drugih dobara.

Prilikom gradnje kuća ili cesta ili bilo kakvih građevina, iznimno se pazi na čuvanje sklada i ravnoteže i ništa se ne radi nauštrb prirode! Već unazad pedeset godina ne crpi se nafta niti se iskopava ugljen. Prijevozna sredstva nisu pogonjena naftom nego isključivo strujom koja se dobiva od prirodnih izvora ili od nadnaravno genijalnih Teslinih izuma i pronalazaka koji su sada javno dobro, a već odavno nisu skriveni u masonskim sefovima banaka ili nekakvih obavještajnih agencija! Sva se energija ravnomjerno raspoređuje na svakog pojedinca i potpuno je besplatna! Izvori pitke vode proglašeni su najvećim blagom Zemljana, a globalno je prihvaćena odluka kojom je voda postala temeljno pravo svakog živog bića pa se zbog toga više ni ona ne naplaćuje...

Čepić polje je uzelo engleski naziv Chepich Valley kako bi bilo prepoznatljivije na karti svijeta jer ipak je engleski jezik još uvijek od velike važnosti u sporazumijevanju između naroda, a ta je promjena prihvaćena na inicijativu Dejana iz Huma kojega su Marko, Nikica i Petra posjetili u njegovom domu zadnjega dana trajanja njihove eko-art karavane u prosincu 2016. godine.

Ono što su oni tada osmislili materijaliziralo se negdje oko 2058. godine. Chepich Valley sada nastupa sinergijski i ostvaruje sve svoje potencijale, a da pritom nitko ne stradava... Od nekadašnjeg Rockwoola napravljen je Hempwool! Veliki dio Chepich Valley zasađen je industrijskom, ali i indijskom konopljom. Seljaci su zadržali svoje posjede na kojima uz kulture za prehranu uzgajaju i konoplju. Veliki dio te konoplje prodaje se direktno Hempwoolu – po principu “s polja u tvornicu” – gdje se proizvodi široki asortiman proizvoda te izvozi diljem svijeta. Ipak seljaci jedan dio te konoplje zadržavaju za vlastite potrebe te koriste u medicinske, rekreativne i ine svrhe. Nijedan radnik ni direktor Rockwoola nije otpušten – samo su, nakon prekvalifikacije i obuke, nastavili raditi u Hempwoolu koji je ujedno zaposlio i još ljudi zbog obima posla.

Sve od Huma pa do Plomina

Raste svuda konoplja fina!

Termoelektrana na ugljen u Plominu prenamijenjena je u tvornicu medicinskih čepića, tzv. supozitorija koji su u potpunosti na prirodnoj bazi, a rađeni su prvenstveno za medicinsku uporabu, ali se u manjim količinama proizvode i koriste i u rekreativnu svrhu pa imaju različite forme i veličine, doze, mirise i okuse... Svim su čepićima baze ljekovito, autohtono bilje iz Chepich Valley gdje je i konoplja opet postala domaća, kao što je i nekad bila! Radnici termoelektrane također nisu otpušteni kao ni direktor. Svi su prekvalificirani i osposobljeni za obavljanje poslova novog postrojenja.

Izvor najkvalitetnije pitke vode koji se nalazi ispod tvornice čepića sada se koristi za piće i dijeli svima besplatno. Jednako se upravlja i s pitkom vodom pod Hempwoolom, a svi kanali Chepich Valley očišćeni su i koriste se za navodnjavanje kultura. Na ovaj način urod je svake godine osiguran!

A sada nešto spektakularno što se dogodilo s dimnjakom stare termoelektrane: Nije srušen već je pretvoren u najveću istarsku sopelu. Izbušen je i mehaniziran tako da se klapna otvaraju svaki dan u podne, u vrijeme kada i sve crkve zvone. U rupe puše vjetar i proizvodi najfinije vibracije radosti i sreće što se prenose Kvarnerom i Istrom te tjeraju svako zlo! Ta senzacija privlači u naš kraj mnoštvo ljudi iz širokog svijeta, a samoodrživi turizam, u sinergiji sa svime, cvate u optimalnim razmjerima pa su stoga festivali i manje proslave života učestali i gotovo svakodnevna pojava u svakom pa i najmanjem selu u Chepich Valley. Zvukovi pjesme i svirke svaki dan se čuju, a ples je normalna pojava...

Evo i suze su mi potekle pred kraj ovog ovog pisma, suze od sreće, ali malo i od tuge što i vi niste doživjeli ovo blagostanje. Nikad nije savršeno, ali je jako dobro, dalje se razvijamo i rastemo u skladu s principima održivosti te se vodimo sloganom: "Radi što hoćeš, ali pritom nikome ne naudi!"

U svakom slučaju, neizmjereno vam hvala, prabako i pradjede, na svemu što ste nam ostavili i čemu ste nas naučili! Bez vas, ali ni bez nas samih, ne bismo bili tu gdje jesmo! Pišite nazad!

Praunuk Tonko

Blaškovići, 22.1.2108.

Mile Božičević

Mali mrak

Morana se probudila uz teške hroptaje. Nos joj je bio začepljen. Snažno je udahнула i izdahнула kroz nosnice. Uzalud. Živciralo ju je disanje na usta. Zapitala se je li ona jedina djevojčica na svijetu koja ne može disati kroz nos, i hoće li sad zauvijek morati disati na usta?

Zamišljala se poput odrasle osobe sa psom, s dva psa, ne, puno pasa kojima pokušava nešto objasniti, ali ne može jer mora istovremeno disati i govoriti. Morala bi udahnuti, duboko, jako duboko, i onda u jednom dahu reći: “Ne smijete se kretati po danu” i psi bi je pokorno poslušali i sakrili se od opasnih UV zraka.

Brzo se razbudila i odmah sjetila gdje se nalazi. Prekrivena je dekom. Mrak. Tišina. Više se ne voze. Otkako se autobus zabilo u nešto – barem je tako Morana pretpostavljala – nisu se pomakli. Preplavio ju je poznati nemir. Nije mogla mirno ležati, disanje joj se ubrzalo. Čudovište je dolazilo.

Počupala se za kosu s obje ruke. Snažno je potegnula duge vlasi i stisnula zube dok joj je bol poput užarenog voska gladila tjeme. Nakon nekog vremena, osjećala se kao da lebdi. Bol se pretvorila u nešto drugo, u neku silu koja je nadvladala svijet. Zasjenila je sve; i mrak, i glad, i sjećanja. Otjerala je Čudovište, makar na kratko.

Morana je proplakala. Nakupile su joj se suze u očima koje je uz malo truda potjerala niz obraze. Odmah potom otvorili su joj se dišni putevi i pobjedonosno je zašmrčala. Uдахнула je kroz nos, izдахнула, udahнула, a zatim počela plakati. Plač je došao nekako instinktivno, kao da je neprirodno imati suze, a pritom ne plakati.

Više nije imala snage u šakama. Pustila je kosu i sklupčala se.

Bila je gladna. U džepu je imala jednu konzervu tunjevine. Zamišljala je kako svojim malim prstima prebire po komadima ribe i stavlja ih u usta. Zamišljala je žvakanje. Potekle su joj sline.

Htjela je vjerovati da je pod dekom sve drugačije; htjela je vjerovati da je tu od svega, pa čak i od gladi, štiti njen mali mrak. Tako ga je zvala – mali mrak. Čak je zamislila da se u svijetu izvan deke vrijeme zamrznuo. Svi satovi prestali su kucati, na nekima se čak nakupilo i maloinja i paučine. Morana se brzo prekorila zbog ove glupe ideje. Da je vrijeme zamrznuo, tko bi stvarao paučinu?

Znala je da stvari tako ne funkcioniraju. Glad uvijek ostaje glad, a vrijeme se ne može zamrznuti. Možda je imala osam godina, ali naučila je da stvarnost ima neki svoj tijek, i ne ovisi o njoj. Na internetu je pročitala: *snagom svojih pozitivnih misli možete promijeniti svijet*. Vjerovala je u to i davala sve od sebe da neke stvari uistinu i promijeni.

Primjerice, na Facebooku je pročitala zastrašujuću vijest o epidemiji melanoma i katarakta koju su komercijalni mediji skrivali od javnosti. Čitala je o tome i onda je mami, tati i ujaku objašnjavala kako se moraju kloniti Sunca jer je ozonski omotač na području Europe, zbog hlađenja stratosfere, razvio depresiju, ili kako se to popularno nazivalo, rupu, ozonsku rupu. Ignorirali su Moranu. Oni su imali svoje, odrasle probleme. Pričali su o masovnim migracijama i o novcu. Novac je u to vrijeme bio vrlo česta tema.

Onda, kad su se ugasili i Facebook i Instagram i Snapchat i kad više nije bilo Interneta i kad su mobiteli prestali raditi, Morana je bila još strastvenija u svojoj namjeri da mijenja svijet. Ni tad je nisu slušali. Pričali su o novim odraslim problemima; o zatvorenim granicama, o hrani, o vodi. Jako puno se pričalo o hrani i vodi.

Kad su svi ostali bez struje i kad je voda iz slavine postala žuta, Morana je odustala od pokušaja da mijenja svijet. Novac odjednom više nije bio toliko važan jer supermarketi nisu dobivali robu. Mama, tata i ujak bili su zabrinuti jer su

smatrali da “nemaju dovoljno zaliha”.

Kad su im ukrali automobil, strašno su se uozbiljili. Zabarikadirali su se u kuću i spavali na smjene. Uvijek bi netko motrio kroz prozor s ujakovom puškom u ruci. Susjedi su odlazili, drugi ljudi su dolazili i provaljivali u prazne kuće. Pucalo se. Počelo se krasti. Ljudi su bježali iz grada. Mama, tata i ujak smišljali su planove o tome gdje će i kako otputovati. Nisu se mogli dogovoriti. Trošili su hranu i bivali sve zabrinutijima. To je trajalo sve dok jednog dana mama nije kleknula i Morani vrlo smirenim glasom rekla: “Ljubavi, noćas idemo na daleki put.”

Morana se neprestano pitala je li mogla učiniti nešto bolje. Je li trebala biti upornija, ili glasnija, ili uvjerljivija? Možda nije trebala šutjeti? Možda je trebala pobjeći od kuće pa bi je njeni roditelji ozbiljnije shvatili? Možda je zapravo ona ta koja je kriva za sve, jer je takva plačljivica?

Moranin lanac sjećanja prekinula je iritacija, nervoza, muka. Osjećala se nemoćno, htjela je vrištati iz sveg glasa. Čudovište je došlo.

Zamišljala je ružnog stvora kako svojim hrapavim kandžama grebe po njenoj lubanji. Ruke su joj se znojile. Postajala je strahovito nemirna, a u glavi su joj se stvarale grozne slike, rastao je nejasan osjećaj krivnje i sve ju je nevjerovatno živciralo. Nije više mogla ležati na miru, počela je cupkati nogom i češati se po ruci. Za sve to je bilo krivo Čudovište. Uvijek bi došlo poput vala, ošamutilo je i otišlo kad se njemu odlazilo.

Zvuk metalnog struganja prestrašio je Moranu. Netko je pilio vrata izvana. Čula je nejasne glasove između snažnog trenja željeza o željezo.

Dugo je to trajalo. U međuvremenu se strah udružio sa Čudovištem. Morana je osjećala kako zaštita malog mraka opada. Previše toga u svijetu se urotilo protiv nje.

Vrata su se otvorila. Djelić svjetlosti bljesnuo je ispod deke. Napeto je slušala dva muškarca. Jedan je imao glas

čovjeka koji je mnogo pušio. Znala je to jer je i njen ujak puno pušio. Uvijek bi zvučao kao da se tek probudio.

“Uf”, rekao je pušač gadljivo.

“Jadnici”, dobacio je drugi nakon duge pauze.

Morana je usporila disanje. Čudovište ju je i dalje mučilo. Ostala je ispod deke dok su tik do nje muškarci počeli raskopavati prostor. Čula je kako dvojica muškaraca otvaraju prtljagu i izbacuju kovčege. Komentirali su sadržaj prtljage i psovali jer je bilo jako malo hrane.

Čudovište je grebalo, grebalo, grebalo. Morana se primila za glavu i počela režati kroz zatvorena usta. Zatim se trgnula. Netko je povlačio njenu deku. Netko je povlačio njenu deku!

“Isuse i Marijo”, pušač se zabezeknuo. Povukao je deku. Razbio je mali mrak i zagledao se u Moranine oči koje su se skrivale iza plinske maske. Morana se držala za glavu te i dalje režala zbog napornog Čudovišta. Mislila je da će eksplodirati.

“Koliko je dugo unutra?” upitao je drugi muškarac.

“Ne znam. Daj primi ovo, vidiš da nije normalna”, dodao je pušač.

Povukli su deku za koju se Morana grčevito držala. Pala je na cestu, poput neke teške vreće. Nespretno je ustala u sjeni autobusa. Sunce je bilo visoko na nebu. Pogledala je dvojicu muškaraca.

Obojica su bili odjeveni od glave do pete. Šalovima su sakrili lice, rukavicama prste, kapama glave. Pušač je imao prljavu, masnu kosu, a ovaj drugi je na glavi imao zavezanu crnu maramu.

Svo troje su šutjeli. Morana se okrenula i pogledala autobus u kojem se vozila proteklih dana. Pocrnjeli kostur ležao je naslonjen na volan. Prednji dio autobusa bio je rasturen od udarca u kombi bez kotača. Sve je bilo crno od

vatre. Autobusna sjedala su bila prazna i uglavnom spaljena. Na nekima je sjedio i pokoji crni kostur.

Prostor za prtljagu, u kojem se Morana vozila, bio je popunjen prtljagom i nekolicinom ljudi koji su ležali raskolačenih očiju. Među tom gomilom prepoznala je maminu kosu i brzo skrenula pogled. Nije ju htjela gledati.

Bila je u pravu kad je čitala savjete na Internetu za nadolazeći period. Bila je u pravu kad je ujaku ukrala plinsku masku. Mali mrak sakrio ju je od ostalih putnika koji bi ju joj zasigurno htjeli ukrasti. Mali mrak spasio joj je život.

Prtljajući po remenju na zatiļjku, Morana je uspjela skinuti tešku plinsku masku i po prvi put u nekoliko dana udahnuti. Bilo je sparno, ali opet, nekako svježē.

Obratila je pozornost na okolinu; bili su u Zagrebu, bila je sigurna da su u Zagrebu, samo Zagreb ima ovako velike nebodere. Na ulicama nije bilo nikoga. Puno razbijenog stakla. Brojni prozori su otvoreni, jedna zgrada gori. Sve je sivo i porušeno, kao na starim snimkama iz rata koje joj je njen ujak često pokazivao. Ispred nje razbacana hrpa prtljage i odjeće.

“Splitske su tablice”, primijetio je pušać.

“Jeste li došli iz Splita? Čuješ me?” Drugi muškarac upitao je Moranu, glasom punim neke nejasne nade. Ona ga je čula i razumjela, da, bila je iz Splita, ali što se to njega tiče? Čak i mala djeca znaju da ne bi smjeli razgovarati sa strancima.

“Ma svugdje ti je isto”, hladno je zaključio pušać i nastavio kopati po prtljazi, uzimajući predmete koje je smatrao iskoristivima.

Morana se zagledala u vozača. Prisjetila se sudara. Sve se tako snažno zatreslo da je Morana mislila da su pali s nekog mosta u provaliju. Čim su njeni suputnici shvatili da ne mogu izaći, zavlādala je panika. Vrata su bila zaglavljena. Svi su počeli psovati vozača i naivnu ideju da se pošto-poto ukrcaju na posljednji autobus u Splitu.

Morana je usred tog kaosa potajno stavila plinsku masku i pokrila se dekom. Htjela je pozvati mamu i tatu da joj se pridruže u malom mraku, ali oni su bili zauzeti otvaranjem metalnih vrata. Nakon nekoliko sati probudila se i shvatila da više nitko ne pokušava otvoriti vrata.

Tada je počelo dolaziti Čudovište.

Pušač je počeo skidati cipele s pokojnih putnika iz želuca autobusa. Drugi muškarac prišao je Morani. Podignuo je njezinu majicu i otkrio golo tijelo. Promatrao je ravne grudi i bijelu kožu, nategnutu preko vidljivih rebara. Morana se nije osjećala ugodno, no to ju nije toliko mučilo. Pitala se, zašto su krali obuću koju nisu niti isprobali? To nisu majice, pa bolje da su krali majice. Što ako im cipele budu pretijesne?

“Što ti izvodiš, jebote?” doviknuo je pušač.

“A... gledam koliko ima godina...”

“Budalo! To je dijete!”

Muškarac s crnom maramom pažljivo je promotrio Moranu.

“Da si bar malo starija...” procijedio je razočarano. Zatim joj je pretražio džepove i pronašao konzervu tunjevine. Negdje u daljini začuo se agresivan lavež pasa.

“Idemo”, uplašeno je naredio pušač i krenuo dalje, noseći torbu ukradenih stvari iz autobusa.

Drugi muškarac još je nekoliko trenutaka odmjeravao Moranu. Zatim joj je iz ruku zgrabio plinsku masku i konzervu tunjevine. Okrenuo se i otišao.

Sunce je bilo visoko na obzoru i gutalo je sjenu autobusa u kojoj je Morana stajala. Morala se sakriti, jer znala je da nije pametno kretati se tijekom dana. Kad padne noć, moći će bez straha potražiti hranu.

Vratila se natrag u prostor s prtljagom. Pritvorila je vrata. Pokrila se dekom.

Anita Matijaš

*

Gle, sivo inje
skrilo je drvo masline
od cementare.

II

 Karolina Kliman
Zahtjev za poruku

Gaia X

Dragi tata, srda;no te poydravljam! Mo\da ‘e[se ;uditi, ali javlja ti se tvoje k’er s va[eg dalekog otoka. :)

Gaia X

\ao mi je [to se javljam ovako. Mo\da nije pristojno, ali eto, nama je ovdje ostao jo[samo fejs I nekoliko compova prastarih koje smo uspjeli osposobiti. Ipak rayveselilo nas je kad smo saynali da je kod vas kul koristiti fejs jer ga vi[e nemaju svi.

Gaia X

So, mama se dobro dr\i. Na to da ti se javim me potaknula smrt bake. To je bila kap koja je prelila ;a[u, ona me nau;ila pisati I nau;ila je jo[mnoge. Puno je nas ovdje ;iji su roditelji pri;ali rayne jeyike, ali oni sada pri;aju nas jeyik jer je baka jedna od rijetkih koja je ynala pisati, a mnoga su to htjeli nau;it. Cijele su dvije generacije / mamine I moje nau;ile ;itati yahvaljuju’i baka. NA VA[U VELIKU \ALOST

Gaia X

Kurvin sine, nema te vi tamo pojma, mislite da mi pokorno radimo za vas, stjerani na ovaj mali dio nepoplavljene yemlje, dok nekoliko vas tamo u\iva u prostranstvima. Da, generacije su sporo umirale od krvavih proljeva ybog one beyobli;ne sme]e hrane koju ste nam bacali s neba “ya pla’u.” E pa do sada smo se navikli, sada imamo nova tjela. Vi jedete hranu koja raste iy yemlje, e pa „o. ljudi nikad nisu bili prirodni, uvijek su pru\ali otpor prirodi. Navikli se mi I na ta va[a govna

Gaia X

mislite da nas ima dovoljno da vam generacijama budemo pokorna radna snaga, pa ste prestali dolayiti I silovati \ene. Mislili ste da se nas ya vijekove stavili u red. Kao mi 'e mo se sami me]usobno raymno\iti. E pa nema vi[e toga. Majke vi[e ne pri;aju djeci pri'e da ako bude[ylo'esta, do'i ;e ;ovjek s neba I sakatiti te

Gaia X

godinama su se na[i stari povla;ili pred vodom, rekla je baka. Dok nas niste vi naoru\ani napokon stjerali u kut. Ali vidi[, ponjeli su ne[to sa sobom, nekoliko predmeta I puno rije;i. Na[je jeyik I danas dovoljno bogat da iyrayimo svoj bjes, da stvaramo tehnologiju I unaprije]ujemo je. Sigurno se ;udi[kako ynam da si mi otac. E pa ynam ja jo[[to[ta. Nek vas bude strah, jer uskoro dolayimo.

Gaia X

Kada si prije mnoga godina kao maldi do[a tu na iylet I silovao mnoju mamu, nisi ni slutio da je u tvojoj kraljevskoj srebrnoj teku'ini bilo ymo revolucije

Marija Nezirović

Nestalih sedam

Ustane sa stola na terasi gdje je čitala cijelo popodne i zagleda se kroz mrežu. Već je prije primijetila promjenu u zraku, u vjetru što povija akacije. Praskovi zvuka odjekuju po šljunku na plaži. Iznad hrapavog mora slabašni se sjaj nastamba i palmi na otoku topi u snažne žute daljine. Prelijevaju se po moru. U brdima iza nje mekeću koze. Ostati na kopnu poslije mraka može biti opasno, pomisli. Terasa je od drva, a kuća iza nje je napuštena.

Iz termosice ispije čaj do kraja i ubaci je u ruksak zajedno s knjigom, telefonom, elektroničkom bilježnicom i narukvicom protiv komaraca. Kad je prije proletjelo vrijeme? S pučine vjetar gura oblake napunjene pijeskom. Otkopčat će ih i prosuti na ravnici, od zadnjeg puta tamo nije mnogo naraslo. Išibat će gorje, ozlijediti jabuke i čaj na padinama. Pustit će i kišu, tako da će zemlja oslabiti i poteći u bujicama; odnijet će sa sobom stabla.

Potrči prema obali, preko gromače, kroz aloe i grmove ružmarina, prva zrnca pijeska udaraju joj o kožu. Prođe preko mosta na umjetni otok. Zbog lukobrana, navala vjetra i valovi tu zamiru. Koraci joj uspire, ali disanje još pulsira u ušima. U džepu opipa jabuku. Plan ulica zna već napamet. Doptovala je u zatarski akvatorij prije mjesec dana, odmah nakon prve ljetne oluje. Od tada joj je sparina oznojila i kosti, uvukla se pod sjenu krošnje. Otok ima oblik kristala snijega, svaki izdanak završava kupolom gdje su smješteni vrtovi i domovi. Već iz daljine vidi nove barke privezane u marinama, potražile su zaklon pred nevremenom. Pita se jesu li vlasnici donijeli vlastite zalihe.

Cesta je vodi do trga u centru otoka. Nema mnogo ljudi, svjetiljke su ostale bez napona. Nastavi niz put uz skupinu stabala na vjetar i zatvoren vrtić, pored parka u mraku, prema uvali između dva ogranaka naselja, sve do kružne stambene

zgrade na kraju пристaništa. Vjetar joj unosi kosu u lice. Staklena se vrata otvore i odozgora ju glas pozdravi imenom. U predvorju je isto park – vitice i lišće rastu uz stupove i prekrivaju strop kao mozaik. Sama je.

Ne zagledava se, liftom šibne na drugi kat. Izvuče kutu iz ormara. Ubrza duž hodnik, osvjetljen algama u spremnicima, na kraju su vrata koja traži. Svjetlo u sobi je prigušeno, čuje se tek zujanje i pucketanje strojeva i digitalnog ekrana. S druge strane staklenog zida nevrjeme je progutalo nebo. Pjena valova prekriva obalu. Svijet vani kao da je osjenčan olovkom. Nijem.

“Haem? Si ti?” Glas dopire iz kreveta pored stakla.

Ona shvati da ga ne razumije. Naviknuta je da oluje poremete dovod energije iz solarnih stanica, pa prodrma ekran i učvrsti kablove dok ne dobije odgovor Mreže.

“Ja sam, gospodine Ugrin”, reče, pokušavajući uhvatiti dah.

Muškarac leži pokriven dekom, tijelo mu je smežurano, a kosa bijela. Okreće glavu prema njoj. Njegov osmijeh joj govori da je opet spojen na Mrežu, da razumije njen engleski.

“Gledam oluju. Znaš li da je ovaj pijesak sakupljen daleko u Sahari? Pojavila se tako brzo, baš kao što su naši gosti iz Vijeća predvidjeli. Nisi valjda do sada bila na obali?”

“Sretno sam stigla! Ana je još na servisu, ja ću Vam praviti društvo.”

“Rekao sam da me zoveš Ivan”, reče on blago. “Ta Ana, pa mogu preživjeti jedan dan bez nje. Svaki dan se osjećam bolje. Ti si debelo zakasnila, gospođice, ostali volonteri su davno otišli.”

Ona baci ruksak na stolicu i iskrivi lice u tužnu masku. “Znam!” reče dok kopa po ruksaku. “Tako mi je žao, tražila sam uzorke, ali nije bilo ničega i od ljutnje sam zaboravila na vrijeme. Za sve je kriva vaša knjiga!”

Unese mu knjigu u lice i on se nasmiješi. “Misliš, radije si čitala nego radila. To nije ništa novo.”

Haein uzdahne. Uvijek zaboravlja, ovdje boravi s dozvolom Vijeća i mora im svaki tjedan slati izvješća. Njezin bi joj mentor puhao za vratom da zna kako sporo napreduje s modelima rasprostranjenosti biljaka. Smije koristiti opremu na otoku za proučavanje vrsta na kopnu i na grebenima pod morem, pod uvjetom da pomaže u zajednici. “Nego, našla si ‘Nestalih sedam’?”

“Da, baš kopiju koju ste Vi dali knjižnici. Prva sam osoba koja ju je tražila.”

“Mora da danas mladi ljudi više ne čitaju. Knjige se više ne tiskaju na papiru. Koja šteta.”

Haein vrti glavom. “Ja volim papirnate knjige, pogotovo one za posudbu. Kao da u njima otkrivam prijašnje čitatelje. U ovoj sam pronašla mrvice između stranica i mrlju od čaja. Osim toga, knjiga ima sve što volim: avanturu, prirodu, ljubav” – starac zakašlje u pokušaju da prikrije smijeh. “Što je sad?”

“Oprosti, ali to je Milica prolila *macchiato*.” Haein nakrivi glavu. “To je bio napitak od biljke kave”, nastavio je. “Ovo je prva knjiga koju sam napisao, zamisli, od ronioca sam se pretvorio u pisca. Naravno da sam joj je poklonio, svima sam je dijelio.”

“Šteta što je vaša žena umrla prije otvorenja otoka”, reče djevojka. “Kad bih je barem mogla upoznati. Sretna je da opet možete hodati, sigurna sam u to.”

Sjene munja mu titraju na licu. “Nije nam bilo lako poslije moje nesreće. Sredstva je bilo malo, česte poplave i suša bile su u to doba glavne teme. Biti ronilac je istovjetno sa životom. Koliko god se paziš, uvijek postoji rizik. Taj dan nisam imao sreće, to je sve. Mi nismo imali ni ovih nanomašina, ni Mreže. Nisam više mogao živjeti u moru.”

Zajedno sjede i gledaju van, ona drži knjigu u krilu.

Promatra njegov profil, udubinu obraza i izbočinu nosa. Linija vala. Trudi se zapamtiti taj oblik, kao da sadrži dvije oprečne želje u jednom potezu.

Svaki nekoliko dana dolazi ovdje u dom i pomaže Ivanu vježbati. Popodne se šeću vani, s ostalim penzionerima igraju šah i vježbaju jogu u parku. Otok je sagrađen za potrebe starijih ljudi, za one koji nisu mogli ili htjeli napustiti tu regiju zemlje. U zadnju godinu dana, ohrabreni uspjehom umjetnih otoka, tu se naselilo i mnogo mladih obitelji.

Kad puše maestral, idu na obalu u ribolov. Ona mu podiže kosu u rep i stavlja šešir na glavu. Nekad im se pridruži i Ana sa svojim smiješkom. Svo troje hodaju uz plaže sve do uzdignute platforme s koje se vide otoci. Pravi otoci, sada pusti, posuti turbinama na vjetar, starim skoro kao i vjetrenjače. On tamo posloži mamce i spusti udicu. Nekad bi ulovio širuna ili lista, ali bi većinu vremena gledao u more. Dok Haein skuplja uzorke biljaka, Ana joj donosi trave i koralje koje je izronila u uvali. Rezala je vodu kao delfin. Pomaže joj i popuniti izvješća na Mreži. Prije mnogo godina, Ivan je radio na postavljanju Mreže ispod umjetnog otoka. Stradao je tijekom zarona nakon kojeg je ostao u kolicima.

Čini joj se da se dugo poznaju, njihove priče tvore jednu cjelinu. Sluša ih pažljivo, ali dijelovi nedostaju kao komadi ceste odneseni poplavom, mjesta su prazna kao koraljni grebeni pojedeni travom. Svijet u kojem Haein živi je isto takav. Neka su područja nedostupna, druga preplavljena. Iz aviona je vidjela cijele šume ispod vode i sunce kako se zrcali na površini.

Danas je Ivan drugačiji, možda zbog promjene tlaka. Stalno ih vraća u prošlost.

Ona reče, “Ivane, je li ovo knjiga o Vašem djetinjstvu na zadarskim otocima?”

Neko vrijeme ne odgovara, zatim progovori i potegne je sa sobom u sjećanja: “Mi prijatelji iz kvarta smo na arhipelagu otkrili sedam špilja, bila je to naša tajna. Do njih se

moglo doći samo ronjenjem. Do sedme samo mogao samo ja, ronjenje na dah je tada bio moj jedini talent.”

Haein pljesne. “U mojem prvom domu, na otoku Kiribati, nakon škole smo ronili školjke u laguni. Još uvijek čuvam lakirku.”

On zastane i pogleda u knjigu. “Do kud si stigla?”

Umjesto odgovora, zakruli joj trbuh. Ivan je zaprepašteno gleda. “Haein, ne želim da čitaš moju knjigu gladna.”

“Idem u kuhinju nešto uzeti. Ne brinite, imam dozvolu na telefonu.” Izvuče ih hlača jabuku. “Ovo je za Vas, ogulit ću je.”

U kuhinji si priprema jelo iz konzerve. Ormarići su puni predmeta od plastike, uzima ih u ruke i miriše. Nije vidjela plastiku još od djetinjstva. Ruke su joj pune posjeklina od grota u moru. Kao one njene majke kad su još živjele na otoku. Ona ju je naučila sve što je znala o moru.

Njen je otočni dom izgubljen još dok je bila dijete. Nestali su zemlja, ljudi, zatim i šareni koralji i ribe, oštećeni od vrućine. Kiribati sada diše ispod površine oceana, među ribama. Sunce zalazi nad močvarom prekrivenom algama, nema više neurednih vrtova njenog djetinjstva.

U dvorištu su držali kornjače ulovljene u laguni. Majka bi naredila da ih puste nazad u more. Nakon izbijanja bolesti, škola se zatvorila. U slavinama je kušala sol. Sjeća se kako se majčina haljina dizala uz Haeininu nogu dok su čekale u redu za pitku vodu. Sipale su je u plastične kanistere.

Za vrijeme jedne poplave istrunuo im je pod, a prazni bankovni račun je značio da su morale postati izbjeglice. Mama nije izgledala tužno; život na otoku postao je pretežak. Nisu imale izbora. Tek je u školi čvrstih zidova i suhog poda saznala kako je njen otok stradao zbog klimatskih promjena.

Vratila se na Kiribati tek kao odrasla, kao student biologije. Našla je malo sličnosti sa sjećanjima. Obrisala je suze. Taj beživotni atol nije bio njen dom.

Haein i Ivan jedu u sobi. Oluja slabi. Odahnu kad vidi da na planinama nema odrona. Još mu se ne spava. Ona mu čita knjigu, dio do kojeg je došla. Junak je sakrio ljubavno pismo u špilji. Tek kad bude otkrio i sedmu, vratit će se po njega. Izronit će svojoj voljenoj i koralj. Sluša je, ali ona ne može pročitati izraz na njegovom licu.

“Mogu još namirisati te špilje”, kaže joj. “Kad pročitaš knjigu, pokazat ću ti gdje su.”

“Čitanje uzima toliko vremena, da bar imam mozak od čipova kao Ana.”

Kad je izašla iz doma, vjetar je još sipao prašinu po puteljcima i igralištima. Najgore je prošlo, u kupolama su sigurni. Pijesak se nakupio na stanicama za punjenje i krovovima, prošao je u sobe kroz proreze na griljama. Prekrio je sadnice u vrtovima, kompost i reciklirani metal. Sve je prekrio, čak i prošlost.

Ptice su se rijetko vidale na nebu iznad otoka, i ljeti i zimi bilo je većinom čisto. Letjela je tek prašina. Još uvijek, mnogi su tražili znakove o budućnosti u atmosferi i vodi. Govorilo se na tržnici da je poglavar primio važan dopis iz glavnog grada, zaključao se u vijećnici i tamo je danima razmišljao. O čemu? O zvukovima s mora, dolaze s golih otoka. Omen, šaptali su.

Zrakoplov sa stručnjacima iz Vijeća se prije par dana spustio na pistu na obali. Sve do otoka čuo se njegov zvučni zamah. Spuštao se na zemlju u postepenim zvižducima. Solarne ćelije bile su mu napola pune, ali predvodnik je upozorio da prognoze ukazuju na nestabilne oluje i da letjelicu treba odvesti u spremište.

Bili su to znanstvenici, stranci, a djeca su ubrzo počela ismijavati njihovo držanje i čudan govor. Haein su već prihvatili kao domaću. Uživali su u datuljama i limunovom kolaču koje su im poslužili, u čaju i voću iz gorja. Razlog zbog kojeg su došli bili su koraljni grebeni. Vijeće je htjelo znati kako atmosferske čestice utječu na njih – toliko je godina truda uloženo kako bi koralje opet uzgojili u Europi. Jata ribe su opet jačala, ribari su opet bacali mreže.

Činilo se da će morati ostati duže nego su planirali. Stalno su se ispričavali, imali su dozvole za posudbu za samo tjedan dana.

Probudi je cvrčanje cvrčaka, čini je nemirnom u toploj noći kad je ionako teško spavati. Haein ustane, izađe iz zgrade i ode hodati oko marine. Još je jedna žena naslonjena na ogradu malo dalje od nje. Barke se ljuljaju i šaptom klopoću, a iznad njih Haein promatra ples atmosferskih čestica. Svaka vrsta čestica je druge boje. Sitnije su od peluda, ali ih je toliko da ostavljaju obrise kistom po nebu. Spajaju su u sliku iznad Jadrana.

“Kažu da će nam ovakvi eksperimenti omogućiti da kontroliramo klimu.”

Druga žena joj se približila. Sada vidi da se radi o članu grupe iz Vijeća. Na nosu ima naočale. Proguta želju da ju upita ako su prave.

“Vaše nove čestice? Pitam se. Ivan kaže da im ne vjeruje.”

“Ivan?”

Objasni joj kako zna Ivana, kako on poznaje podmorje otoka bolje od ikoga.

“Zanimljivo”, reče žena. “Ti si stipendist Vijeća, zar ne? Razumiješ se i u koralje? Možda biste nam mogli pomoći u istraživanju.”

Noć je hladna. Haein se strese, odjednom želi nazad u krevet.

“Što će biti ako te čestice nisu dobre? Ako one uzrokuju oluje i promjene u moru?”

“Sve je moguće”, kaže žena i zamahne kosom. “Ovo područje dobro napreduje. Želimo vidjeti kako su napredovali koralji, dođite s nama.”

“Doći ću, ako je Ivan spreman za novi zaron.”

***

Ane se smije dok Ivan viče na Haein. Krivo je spojila kabel za disanje. Kako očekuje izaći živa iz špilje? Ona mu odgovori da špilja nema, urušile su se još prije njegove nesreće. Treba naći nove, kaže Ivan.

Haein pritisne masku na licu. Vratila se na pravi otok.

Napisano u nadi da će se novim Sporazumom iz Pariza o klimatskim promjenama globalno zatopljenje svesti na najmanju mjeru i osigurati pravedniji i bolji svijet za sve.

Durđica Stuhldreiter

U granama drveća cvjetaju ribe

U granama drveća cvjetaju ribe.

Smiju se bezubim ustima

i tuguju crvenim krljuštima.

U njihovim očima nema sjaja,

tek žal za vodom

nestalom u sumraku

i potopljenim snovima.

Sada imaju samo lišće

nalik bolesnim paucima.

Ne pomažu im plesti mreže

jer još se sjećaju tjeskobe ulovljenih.

Nijemo se pretvaraju da ih nije briga

i da ribe mogu sasvim lijepo živjeti

u kržljivim krošnjama, ispod neba

što je popilo tugu nestalih voda.

Samo ponekad,

kad padnu kiše,

još se nadaju

da će ih s grana ubrati

njihove nepostojeće vode.

Gabrijel Barišić

Najezda

– I tako on meni kaže da je Djed Mraz! To mi dođe na isto kao da je rekao da je zmaj... Doduše glas mu je bio kao u zmaja s one reklame, mislim, znamo da su to ljudi, je li... Ali Djed Mraz!

– I što je onda bilo? – upita me Marijana preko slamke s crvenim štraftama ispod istog takvog velikog suncobrana.

– Kaže on: „Djedica će se pobrinuti za tebe ovog Božića!” A što da mislim nego da je kakav perverznojka koji otvara imenik nasumično.

Ovdje, u mjestu koje sve manje ljudi zove Split, ni prije nije bilo mnogo snijega, ali sadašnji, evo, decembar... Pijemo ledeni koktel na krovu okruženom blatom i više se ne štitimo toliko od komaraca koliko od amfibija. Ne mogu nam još ništa te beštije od salamandera koje je drevni čovjek nekada očekivao u vatri, ali nije ih lijepo vidjeti na krevetu ili kredencu... Povući ćemo se popodne u klimatizirano... Kad li zazvoni zvono!

– Paket za gđu Ljerku Tobias! – reče poštar kroz žice interfona.

Pa, ajde de, otrčim do razine blata. Potpišem i preuzmem te odoh gore do Marijane. Velik paket, bogdaj!

– Ajde da vidimo! – rekoh i za sebe i za M.

Ostadosmo smrznute.

– Gle ti vraga! – prozbori Marijana.

Gledale smo u pistaccio metalik boju iguane duge skoro pola metra! I još s kapicom Djeda Mraza!

– O, Bože! Djedica iz pakla! – izlanuh, misleći na poziv, a ne na stvora u kavezu. Ovo je stvarno eskaliralo.

Neki prokleti perverzajak ima me na piku! Valjda neće doći do situacije za policiju... – A i čime se vrug hrani, pobogu! Neću se valjda još morati baviti ribolovom?!

Ma kada Darko dođe neka se on time bakće! A i s tim luđakom.

Sjedile smo za stolom, šutke gledajući u gmaza. Marijana odjednom skoči nakon što je pogledala na sat.

– Sad će ti Darko, pa idem ja...

– Dobro, draga... Pa čut ćeš za ovo čudo... Mislim, osobito ako se priča s Djedicom nastavi... – ispratih je. I taman što zatvorih vrata, evo ti Darka.

– Ima li hrane? – vikne s praga.

Skoro rekoh: “Tko?”

– Pa, evo lazanje, ali dođi vidjeti ovo...

Darko poviri s vrata terase i ukipi se.

– Što... Što nije u redu? – bilo mi je odmah jasno da nešto definitivno nije bilo u redu. Darko sjedne.

– Jednom mi je djed ispričao priču kako su, kad su bili djeca, čupali žute cvjetice neke livadne biljke i sisali iz njih nektar. A tada su im rekli da je ta biljka otrovna... E tako se ja sada osjećam.

– I, kako je završilo?

– Nije nektar bio otrovan...

– Eto vidiš! – pokušah ga utješiti. – A sada mi objasni.

– Ti znaš da ja radim u institutu – provjeri pratim li ga. – Postoje priče kakve, naravno, kreću iz takvih krugova. Kažu da se traži nešto poput ovoga – pokaže na guštera.

– Je li poseban samo zbog boje? – upitah.

– Ima nešto s time, ali ne znam... Pitanje je samo kada

će ga početi javno tražiti.

– I onda? Što ćemo učiniti?

Darko nervozno ustane, ubrzano šetajući po prostoriji i uplašeno pogledajući gmaza.

– Daj mi malo vremena... Nego... lazanje!

Budući da je ta tzv. Venerizacija krenula od ekvatora, uzimajući mah Promjene, seoba naroda bila je posve razumljiva pojava. Uglavnom prema sjeveru.

Čudnovati puti su vodili tradicionalnu čergu Jeđupki sa životinjskim cirkusom preko Peaksa do mora u tzv. Splitu. Nitko im nije mogao zabraniti životinje. Ne u ovom kaosu entropije. A glavna zvijezda bio je, naravno, Medo.

Tada se dogodilo ono što je očekivao Darko: proglas na lokalnoj TV.

“I za kraj, oglas Biološke kontrolne stanice Split: Zamijećena je neobična varijacija obične sredozemne iguane. Primjerak je dug oko pola metra, a odlikuje se svijetlozelenom metalik bojom. U slučaju da ga ugledate, nemojte ga otjerati već odmah nazovite broj 0800 .... Nalazniku se nudi nagrada od 100.000 rubljov.”

A onda je ponovno nazvao.

– Čuvaj tog momka. Da, muško je. Emanuel mu je ime. Zašto biste im ga prepustili, makar i za pare, kada vam ništa nisu rekli? Istina je ova: dođe li on čitav do određenog mjesta na sjeveru, mislim na jedan fjord u Norveškoj, možda ima nade za sve nas, a ne samo za ove vaše momke kojima se oči već cackle na zlato.

– A hoću li te ikada vidjeti? – upitah poput djeteta.

– Kada se to dogodi, znat ćeš, ali za početak pobjegni s cirkusom! Bok!

Nisam ništa znala o nekakvom zlatu, ali kako ne vjerovati Djedu Mrazu? Makar sam prvo pomislila da je

nekakav pervertit.

Ovaj puta nije viknuo: “Ima li hrane?”, što je samo po sebi bilo sumnjivo, već reče: – Draga, znam!

I još je imao glupu djedmrz kapu na glavi!

– Majmune jedan!

– Što?

– Ma, mislila sam da si ti... Nije važno... Što to... znaš?
– upitam ga pažljivije.

Sjeli smo blizu jedno drugome kao da smo se bojali da nas netko ne čuje.

– Iguana. Ona nije samo neki kuriozitet. Ona je kombinacija mutacije dotjerane genetičkim inženjeringom. Ta iguana upotrebljava klorofil i modificirani kaskadni lanac prijenosa elektrona koji koristi zlato ekstrahirano iz morske vode. Ta iguana koncentrira zlato za specifičnu fotosintezu! Njezina boja je kombinacija klorofila i zlata. Hrani se dakle na dva načina, ali joj je potrebna i morska voda.

– Gle, fakat, malo je uvenula! – rekoh.

– Odbjegao im je novi način izdvajanja zlata! – nastavi on kao da ništa nisam rekla. – Nije ni čudo što ga traže. Uspiju li kopirati i instrumentalizirati proces, imaju energiju, hranu i zlato! U ovom vremenu sunca i morske vode, što je tome ravno?

Dakle, bio je u pravu za zlato!

“Cirkus ‘Sahara’ samo ovaj vikend!”, začuo se razglas s ulice. “Posljednji vlak da vidite bljesak Afrike u našem zoološkom vrtu!”

– Čuj! – rekoh. Bio je u pravu i za cirkus.

– Što, išla bi? – upita me Darko gotovo iznenađeno. On je baš znao biti pravo mrtvo puhalo...

– Naravno da bih. Čak i ako sami jednog dana pođemo i spasimo se. Oni koji su već otišli nikada to neće vidjeti.

Prvi Djed Mraz

Darko uleti u stan još prije podneva.

– Evo ih, dolaze! Bježimo! – poviče. – Grabi guštera i idemo!

Dolje je Djed Mraz s crno maskiranim specijalcima ulazio u lift. “Je li to on?”, uhvatila sam se kako se pitam. Dok smo trčali niz stepenice Marijana je stajala pred svojim vratima u pokajničkoj pozi.

– Oprosti – reče. – Trebao mi je taj novac da se spasim...

– Učini sve da ti život ne bude đubre! – viknula sam već s drugog kata ispod.

Odjednom odozgo padne ključ od auta.

– Ah, savjest...

Tako smo zbrisali iz stana.

Drugi Djed Mraz

– Kamo? – upita Darko brzo vozeći.

– U cirkus – rekoh nakon kratke stanke.

– Zbilja ti se svidjelo tamo... – Darko baci sumnjičav pogled.

– Sjećaš li se da su i oni imali svojeg Djeda Mraza?

– Da, pa?

– Nekako mislim da su oni znak i putokaz.

– Pa, ajd dobro!

...

– Pa ne bih baš rekao da sam ikad vidio pistaccio metalik guštera – češkao se po bradi drugi Djed Mraz referirajući prvom Djedu Mrazu te ovaj mrzovoljno ode ostavivši predmet svoje potrage da se skriva praktički u bakinim skutima. “Je li to on?”, ponovno sam se pitala. I onda sve ispričah Darku. Darko je ostao onaj drag čovjek za kojega sam se udala.

Treći Djed Mraz

Pustoš. U kojoj metalni žderači rafinerije tla gule debeli sloj gdje još nisu došli do stijene. Raslinje je odavno destilirano u općoj nestašici goriva. More je postalo nova vrsta šume od algi, mangrova i morskih trava. Tu je prihvatni logor za transport prema sjeveru. Tko si može priuštiti. Tko ne može, ide pješice, na milost i nemilost prirodi i razbojnicima. Upravitelj je bio obučen u Djeda Mraza. A onda kada je progovorio!

– Čime biste pak vi platili kartu za Sjever? – To je tek bio taj glas! To je bio on. I znala sam i bez pomoći drugog Djeda Mraza koji se upravo pojavio s Marijanom i viknuo: – Njemu ga možete dati!

Polako smo skidali prekrivač s kaveza...

– Htjeli su je kamenovati – objasni drugi Djed Marijanino prisustvo.

– Ako se mene pita, ti ćeš morati pješice, droco! – rekoh, okrećući joj leđa.

– A što je bilo s našim progoniteljem Djed Mrazom? – upitah.

– Ma odlučio se za partiju divinacije kod Stare Ciganke pa se Medo malo poigrao njime... U svakom slučaju, mogu vam posvjedočiti da on sada spada u mrtvu organsku tvar –

odgovori lakonski drugi Djed Mraz.

– A što će sada biti s Emanuelom? – upita Darko.

– Eh, putuje u kontejneru tople morske vode s UV lampama, a onda kad stigne, zna se: DNA, fiziologija i biokemijska analiza... Budemo li imali sreće, Spasitelj je stigao!

III

Dejan Šiptar Dobro je

Novi Centar. Nova žica. Nove bodlje. Nova ograničenost, kontrola, nadzor, provjere, ispitivanja, upute. To tražimo. To nam treba. Nešto novo. Novo obilje, novi smještaj, nova sigurnost, novi život. Novi svijet. Bijeg od krša, suše, neimaštine, praznine, straha, progona. Bijeg od smrti koja se zavukla u sve oko nas, i iscrpivši svaki trag života iz naše okoline krenula u progon jedinog što je ostalo.

Puno nas je. Uvijek nas je puno. Prvi dan u novom Centru uvijek se provede u koloni. Kolone su duge, mjesta je malo, sredstava uvijek nedovoljno. Jedino što nekim čudom opstaje je strpljenje. Spas tražimo u Centrima. To jest, u onome što se nalazi iza njih. Unatoč nazivu smješteni su što je dalje moguće od bilo kakvih središta. I ta središta čuvaju od mase koja u njima traži spas. Oni koji izdrže putovanje Centre doživljavaju kao simbole reda, mjesta nade na kojima će njihovo putovanje napokon završiti i omogućiti im povratak na staro. Dom, rad, priskrblijvanje za obitelj i sigurnost. I svaki se put razočaraju. I svaki put nastave. Većina.

Što dulje putujem, oko sebe čujem više različitih jezika. Nekada su to bile razne varijacije arapskog i srodnih jezika, dolazeći iz zatamnjenih lica punih nade u bolju budućnost i sigurnost koju im nova zemlja pruža. Sada se slika promijenila i nema boje koja prevladava. Svi smo na hrpi, a jezicima su se priključili i Romani i Slaveni, kao i mnogi drugi. I što ih je više, teže mi ih je razlikovati, i lakše razumjeti. Sve se pretvara u amalgam glasova koji svaki na svoj način šalju istu poruku.

“Molim.”

“Preklinjem.”

“Djeca.”

“Hrana.”

“Strah.”

...

“Voda.”

Sve drugačije. Sve isto. Sva različitost kojom smo se godinama prije dičili i isticali na svakom koraku istopila se u masu prljavštine, jada i nade. I sada se prepoznaje tek u rijetko podignutim glasovima.

Itfa stoji u redu pored mene. Tiha kao i uvijek. Nije progovorila ni riječ otkad sam je pronašao i odlučio povesti sa sobom. Jede kad joj ponudim, pije kad imamo vode, nikada ne traži, nikada se ne žali. Volio bih joj jednom čuti glas, iako ne bih razumio ni riječi. Od samog početka jedino što ju obilježava je isprazna katatonija, kao da za sobom vučem dijete nacrtano na komadu kartona. Da barem jednom pusti glasa, makar i u snu, znao bih da i dalje živi, i osjeća, i ima volju. Ovako, jedina nada koju polažem u nju jest moj osobni spas.

Nije bilo lako napustiti dom. Nikome od nas. No rastuća neimaština, bljedilo koje se uvuklo u prirodu i smrt koja ju prožima velik su motivator. Jedino što je lako je odabrati smjer. Jug otpada na samom početku. Otamo svi dolaze. Jedino na sjeveru postoji nada za nekim ostatkom umjerene klime. I kada se na sjever više ne može, ostaju istok i zapad. Oba podjednako nesretna, oba s jednakom mogućnosti nastavka puta na sjever.

Putovao sam mjesecima i bio odbijen u nekoliko Centara kada sam naišao na Itfu. Sjedila je među šatorima pored majčinog nepomičnog tijela. Niti tada nije plakala, niti pustila glasa. Možda je do mog dolaska sve izbacila iz sebe i više ničeg nije ostalo. Stao sam pored nje i potvrdio da joj je majka mrtva. Već neko vrijeme. Vjerojatno je sa sobom uspjela sačuvati neku posljednju vrijednost, koju je namjeravala zamijeniti za prolazak u Centru za njih dvije. Vjerojatno je nekome rekla za to. Vijest se proširila, očaj narastao. Jedan je život postao bitniji od drugog. Netko je stekao vrijednost, Itfa je izgubila majku. Primio sam je za ruku i poveo sa

sobom. Nije se opirala. Niti podigla glavu. Samo je pošla. Bez osvrtnja, bez gledanja pred sebe.

Tada sam se nadao da će mi biti korisna. Imati dijete sa sobom, k tome siročče, sigurno donosi dodatne bodove u Centru. Sigurno će smekšati neko srce i otvoriti nam ta zlatna vrata za kojima čeznemo i pružiti nam oboma novu priliku. Putujem s njom već četiri mjeseca i odbili su nas u tri Centra. U početku sam to pripisivao njenoj katatoničnosti i počeo razmišljati da je samo ostavim. No vidio sam da ne prolaze ni obitelji s više djece, niti oni koje sam vidio kako satima uvježbavaju djecu kako da se ponašaju tijekom razgovora. Neki su pokušavali sa plakanjem, neki sa srećom, neki odglumljenom bolešću. Svi su i dalje sa mnom u istom redu. Kao i Itfa, koju više nemam snage napustiti, jer se i dalje nadam da ću jednom postići nešto što će doprijeti do nje i zbog čega će me napokon pogledati i pustiti glas. I ne žalim što ono malo što imam dijelim s njom. Ne žalim zbog gladi, žeđi i umora. Ne žalim, jer mi je dala novi cilj. Moju je sebičnost pretvorila u volju. Dala mi je snagu da nastavim i želju koju želim ispuniti, za nas oboje.

Danas nam se vrata otvaraju. Znam to. Od danas više nema novih Centara za nas. Ovdje, u ovome, koji god bio, završavamo put.

Napokon bivamo usmjereni do jednog od službenika zaduženog za registraciju. Procedura je uobičajena. Prvo podignu kratak pogled prema vama i to je jedini pogled koji ćete od njih primiti tijekom cijelog kratkog razgovora. Nakon toga glava je usmjerena na ekran i samo je bitno čim prije prikupiti podatke i proslijediti vas dalje, pritom ignorirajući bilo kakva uvjeravanja, molbe i preklinjanja.

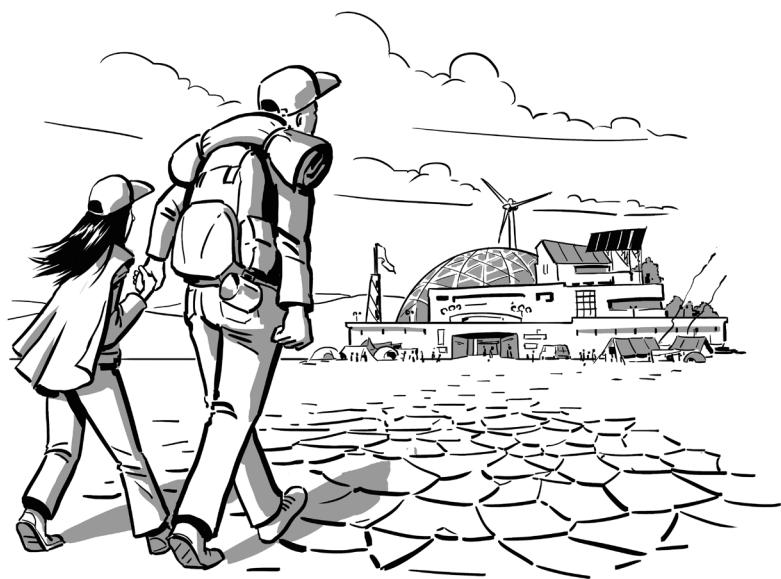
– Isprave.

Pružam mu svoje dokumente i nastavlja se brzi upis podataka.

– Djetetove isprave.

– Nema ih.

– Vi ste joj otac?

– Nisam.

– Gdje su joj roditelji?

– Mrtvi.

– Ako ste posvojitelj, morate imati potvrdu.

– Nisam posvojitelj, našao sam je – ovdje je prestalo automatsko upisivanje podataka i polovično slušanje mojih odgovora. Koncentracija se počela prebacivati na nas dvoje.

– Gdje ste ju našli?

– U jednom Centru, pored majčinog mrtvog tijela. – Sada dobivamo i drugi pogled, prvo ona, zatim ja.

– Jeste li pokušali pronaći rodbinu ili prijatelje djetetove majke?

– Ne, zašto bih? Sada je moja. – Pogled je sad usmjeren na Itfu koja samo prazno gleda pred sebe i ne uzvraća ga.

– Kako se zoveš? – Nema odgovora, nema reakcije. Službenik pokušava na još nekoliko jezika, ali odgovora nema.

– Znete li odakle je? Kojim jezikom razgovarate s njom?

– Ne. Ne razgovaramo. Pobrinuo sam se da nauči da joj je bolje šutjeti. – Pažnja je sada u potpunosti usmjerena na mene. Glava se okreće iza i uspostavlja se kontakt očima s jednim od naoružanih stražara koji čuvaju vrata. Sada me prate dva pogleda. Velik uspjeh u odnosu na prethodne centre.

– Želite reći da ste zlostavljali dijete?

– Samo sam je naučio kako se treba ponašati.

– Zašto ste je povelili sa sobom ako joj niste željeli pomoći?

– Radi društva.

– Kako to mislite? Rekli ste da ne razgovarate s njom.

– Ne takvog društva. – Vidim kako službeniku zastaje dah. Pogled se mijenja. Glava se još jednom okreće iza. Stražar uspostavlja novi pogled s jednim od svojih kolega. Novi se pogledi usmjeravaju na mene. Službenik pozorno gleda Itfu, maše joj rukama i pokušava privući njenu pozornost.

– Što ste učinili ovom djetetu?

– Spasio je od smrti, eto što! Da nije mene, ležala bi krepana u prašini! Ili radila isto što sad radi! Ja barem pazim da je sita! I zaslužujem nešto za uzvrat. Neću je valjda besplatno vucarati za sobom. Nema nikog i ništa, neka onda plati na leđima. Ili na koljenima. – Namignuo sam mu uz smiješak. I skoro povratio, ali uspio sam se suzdržati. Morao sam. Zbog Itfe. Još nijednom nismo dobili ovoliku pozornost u Centru. Ovo nam je bila zadnja šansa. Morao sam ovo izvesti do kraja.

Stražari su u času bili uz mene, svaki me primio za jednu ruku i podigao. Službenik je istovremeno podigao Itfu u naručje i maknuo je od mene. Ostali oko nas već su neko vrijeme pratili što se događa i sada se razmaknuli kako bi stražarima dali mjesta. Dok su me odvodili, trgao sam se da okrenem glavu i vidim što se događa iza mene. Vidio sam kako službenik nosi Itfu. Vidio sam kako se vrata otvaraju i kako prolaze kroz njih. Vidio sam kako Itfa preko ramena diže pogled prema meni. Vidio sam kako joj se oči otvaraju u strahu i kako pruža svoju tamnu ručicu prema meni. I vidio sam kako joj se usta otvaraju i, unatoč buci oko sebe, prije nego su se vrata zatvorila, čuo sam njen uplašeni udah.

Izbacili su me među šatore. Nisu mi ništa drugo učinili. Znaju da nema potrebe. Znaju kako to ide u Centrima. Već su se počeli okupljati oko mene. Vijest se proširila, mržnja narasla. Jedan je život postao nepoželjan među drugima. Netko je izgubio vrijednost, Itfa je dobila priliku.

Dobro je.

Dobro je.

Anamarija Helena Milardović

Posljednji brod

Vilma bezglavo utrči u majčinu zamračenu sobu, vješto prekorači psa i ushićeno skoči na usnulu majku.

“Ne! Ne skači...!!” povika otac u pokušaju da je stigne.

Flora bolno zastenje, a pogled na majčino lice prestravi Vilmu. Uz krik odskoči ocu u naručje.

“Isuse, Flo, jesi li dobro?!” povika Robert u strahu.

“Nisi je upozorio..”, prostenje tiho Flora.

“Nisam stigao! Oprosti..”, ispričava se stojeći bespomoćno nad suprugom.

Vilma grli oca oko noge skrivajući pogled od majke.

“Vilma, dođi majci, samo budi malo nježnija”, jedva izusti Flora.

“Mama je napustila rehabilitaciju da bi mogla doći na tvoj rođendan”, prekori je Robert.

“Pusti je, Roberte, imamo cijeli dan pred sobom”, Flora utone natrag u jastuk.

Djevojčica šutke šmugne u svoju sobu, a Žuži otrči za njom lajući.

“Ostavit ću te da odmoriš malo, brzo ću doći” reče Robert zatvarajući vrata za sobom.

“Ima li kogaaa?” u istom trenu začuje se glas sa stepenica.

Lobel se oprezno ušulja u sobu i pogled zalijepi na majčinoj ljuskavoj koži.

“Fino su te izrestali!” našali se.

“Jesu. Opet. Ali blizu smo rješenja”, protisne Flora kroz bolan

osmijeh.

“To si već govorila..”, ozbiljnim glasom reče Lobel.

“Sine, drugog izbora nemamo, moramo otići odavde”

“Uvijek postoji izbor, a na nama je da odlučimo”, reče nervozno Lobel.

Oboje ostanu sjediti u tišini u polumraku sobe, a na vratima se začuje tiho kucanje.

Robert se vraća s punim pladnjevima hrane: “Doručaaaak! I to rođendanskiiii!”

Nogom odgurne vrata susjedne sobe odakle Vilma proviri između mekih psećih ušiju.

“Ajde, pasoljupče slavljenički, idemo doručkovati”, reče otac i zamakne u majčinu sobu.

Vilma je zurila u zavojima zamotanu pojavu punu ožiljaka i krasti. Majka je nekada za nju bila najljepša žena na svijetu. Sada je izgledala kao doživana krpena lutka.

“Oprosti”, prisili se da zadrži pogled na majci, no ne uspije.

“Sve je u redu, normalno je da si se uplašila. Zacijelit će”, majka pomiluje kćer, a djevojčica se namršti zbog smrada maminih zavoja.

“Samo jedno pitanje, Vilma. Što je to bilo jučer u školi?” upita Robert.

“Ništa posebno..”, nervozno uzvratila Vilma.

“Učiteljica nije tako rekla”, prekori je otac.

“Mila, što se dogodilo? Čujem da si udarila Egona. Pa on je tvoj najbolji prijatelj”, začuđeno upita majka.

“Nisam ja njega! On je mene... Rekao je...”, zamuckuje prestrašeno.

“Što je rekao? Sve nam uvijek možeš reći”, tješi je Robert.

“Rekao je da smo mi na listi za Novi Svijet samo zato što mama radi za Vladu.”

“Pa što?” upita Robert.

Vilma razrogači oči u šoku. Otac kao da je potvrdio Egonove riječi.

“Vilma, lista prvenstva je davno složena. Stotine tisuća ljudi je već otišlo, a mi nismo bili među njima”, objašnjava Robert kćeri.

“Da... Ali... Ovo je... Posljednji brod!” povika Vilma.

“Mila moja. Uvijek je neki brod prvi, a neki posljednji. To je jednostavno tako”, smiruje ju otac.

“Ali Egon kaže da je to preko veze! I da će druge obitelji umrijeti zbog nas!!” govori plačući.

Robert je privine na prsa. Nije imao odgovor, barem ne onaj koji bi je utješio.

“Nego, čuo sam da nas određuju po kilaži! Kao stoku! I da su opet smanjili dopuštenu težinu”, ubaci se Lobel.

Mama prestane jesti, a Vilma iskoristi situaciju da punu šaku hrane spremi pod stol.

“Gdje si to čuo? To je povjerljiva informacija”, ozbiljnim glasom reče Flora.

“Ma daj, mama, ništa nije povjerljivo, sve se zna”, zakoluta Lobel očima.

“Lobele, nije smiješno. Odakle ti taj podatak?”

“Priča se okolo...”, govori tinejdžer žvačući.

“A gdje si bio do jutra?” upita ga majka zureći u njegove oči.

“Što je sad ovo?? Kakvo je to ispitivanje?! Sada nisi agent Vlade, nego mama!” Lobel odloži tanjur na noćni ormarić.

“Lobele, kako se to obraćaš majci?!” zagrmi Robert.

“Oprosti, sine, imaš pravo. Paranoična sam i iskaljujem se bezveze... Organizira se sve više skupina koje žele sabotirati odlazak posljednjeg broda. Moglo bi se reći da je sve preraslo u anarhiju”, prizna Flora.

“Molim?! Pobogu, pa jesu li poludjeli??” izbezumljeno zausti Robert.

“Zašto misliš da su poludjeli? Pa tu nema pravde! Ni zdravog razuma! Tko radi te liste, tko piše ta odobrenja?! Ja ću vam reći tko! Oni koji su si već osigurali lagodan život u Novom Svijetu novcem bogataša koji kupuju Novi život!” Lobel počne vikati.

“Odlazak je neminovan i hitan. Pomaknut će i datum polijetanja da bi smanjili šansu sabotaže. Ovdje će uskoro krenuti puč, a tamo anarhija vlada već duže vrijeme, sve otkad je postalo jasno da odavde uskoro kreće posljednji brod. Mnogi će ostati bez najmilijih...”, pojašnjava majka.

“Sve smo to već apsolvirali. Liste su tu jer nekog reda mora biti. Tebe muči što Gabi ne ide i ja to razumijem”, reče Robert.

“Ma ništa ti ne razumiješ! Bitno ti je samo da mi odemo, za druge te boli briga!” poviče Lobel na oca.

“Sine, na našem mjestu bi učinio isto... Vilma, ti opet brljaviš po tanjuru”, prekori ju otac pokušavajući skrenuti temu razgovora.

“Nije istina, utrpala sam u sebe svega... Kao da mi je rođendan!” pokušava se šalom izvući Vilma.

Mama joj u ruke gurne zamotuljak. Vilma ga veselo razmotava i vadi sivi kamenčić. S čuđenjem ga gleda pa provjerava u majčinim očima: “Iz... Novog Svijeta?”

“Je, mila moja. Iz tvog novog doma. Stanje se tamo stabilizira”, govori majka uvjeravajući samu sebe.

“Zato imaš takve opekline”, prekine je Lobel.

Flora na trenutak klone i Robert se već stvori kraj nje: “Jesi li

dobro, mila?”

“Jesam, jesam, samo sam umorna. Na Ice homeu nam je popustio led i dohvatilo me zračenje dok smo sanirali pukotinu. Ali opekline su površinske, samo sam iscrpljena”, govori gledajući sina.

Lobel se podsmjehne i strpa komad mesa u usta.

“Kako možeš jesti to meso?!” najednom grakne Vilma.

“A što bi ti da jedem? Ovu tvoju zelenjavu?” izruguje se Lobel.

“Tako je i uništen planet, a ti i dalje jedeš meso! Mama, reci mu!” zavapi Vilma kroz suze.

“Boli me briga za meso i tvoje masovne uzgoje i stakleničke plinove. Boli me briga, a znaš zašto?” unese joj se u lice “Jer je to meso tu da bi se jelo, a ne da bi ga se učilo trikovima!”

Vilma ustukne i zagrcne se u suzama.

“Naravno kad su tebi permafrost i Bofrost jedno te isto! Proždrljivče!!” nekontrolirano viče Vilma lamatajući rukama oko sebe.

“Dosta vike! Prekinite smjesta! Mami je loše, a vi se svađate! Uvijek jedno te isto!” povika Robert.

Vilma bezizražajno sakrije komad pite ispod stola.

“A šta ti hraniš tu džukelu pod stolom? Šta je hraniš dok ima gladnih ljudi?” Lobel slatko provocira sestru.

“Nije ona džukela, nemoj je vrijeđati”, uzvratila Vilma.

“Nju toviš, a ostat će milijuni ljudi na Zemlji koji neće kao ti imati povlasticu preseliti na Novi Svijet! Jer je tvoj pas predebeo!” povika Lobel.

“Mrzim te!!” Vilma odskoči od stola i izjuri iz sobe, a za njom i zbunjena Žuži.

Lobel se slatko nasmije i zagriže komad masnoga mesa pa ga prstima još nagura u puna usta.

“Sine, situacija je već dovoljno mučna! Ne trebaš još i ti potencirati sukobe!” ljutito mu reče otac.

Vilma iskoristi njihovu prepirku i šmugne sa psom u prizemlje do radne sobe. Pred njom se nađu hrpe papira i nacрта. Zatvori tiho vrata za sobom i krene pregledavati papir po papir. Nije puno razumjela, ali odlučila je tražiti nešto o kilaži. Vrlo brzo nađe Potvrdu na majčino ime. Svježa je, jučerašnja, kraća i preglednija od posljednje te na njoj stoji: *Dopušta se ukrcaj tereta u visini od 250 kg.*

“Smanjili su...!” zatomi Vilma krik pa bjesomučno krene zbrajati.

“Tata je za Božić rekao da je na okruglih osamdeset i da bi trebao na dijetu. Mama ima dozvolu za letenje i ne smije težiti više od sedamdeset kilograma, a rekla je da ima još pet kilograma fore dok je tamanila kolače. Znači šezdeset... i pet kila! Lobel... Koliko je rekao da sala treba pretvoriti u mišiće? Da, sedamdeset je rekao. Ja sam smršavjela u zadnja tri mjeseca i sada imam... četrdeset kilograma!” pogleda u Žuži pa zakoluta očima.

“Dobro, hajde, imam trideset pet kilograma... Što si tako stroga prema meni?” nasmije se i zagrlj svog psa.

“Dvjesto pedeset”, zaključa, a lice joj se pretvori u grč.

Vilma upadne roditeljima u sobu vičući histerično: “Morate tražiti veću kilažu! Morate tražiti još petnaest kilograma!! Ja ne mogu više mršavjeti!” Vilma stoji u grču, crvena u licu, a roditelji je gledaju prestravljeno.

“Što to, pobogu, govoriš?! Lobel se šalio s kilažom”, protisnu izbezumljeno Flora.

“Nije istina! Nije istina!! Našla sam novu potvrdu SpaceX-a, piše crno na bijelom, dvjesto pedeset kilograma!! Ja ne idem bez Žuži!! A kile ne idu dolje”, Vilma urla dok joj se crni pred očima.

Flora se s mukom uspravi u krevetu: “Kćeri, naseljavanje

Novoga Svijeta je pomno isplaniran proces. Ništa ne ide zbrda-zdola. Tako postoje pravila i ograničenja. Kilaža koja je navedena nije podložna cjenkanju.”

“Znači, Žuži ne ulazi u tu kilažu?” upita dok joj se mučnina penje uz ždrijelo.

Majka pogleda u stranu.

“Životinje ne ulaze u kilažu” reče Robert.

Vilmi se lice ozari.

“Znači...”, krene si pojasniti.

Robert je prekine: “Ne znači. Vilma, dušo, *ljubimci* ne idu u Novi Svijet.”

Vilma ukočeno sluša, nemoćna da izusti i jednu jedinu riječ.

“Samo za klopu!” iskrevelji se Lobel.

“Vilma, što to govoriš o mršavljenju? Ti namjerno ne jedeš?!” upita majka u šoku.

“To što ste čuli! Ali kile više ne idu dolje”, Vilma se stropošta i ostane ležati bez svijesti.

Miris sredstva za dezinfekciju prene Vilmu u bolničkom krevetu. Iz ruku joj vire cjevčice, a grlo joj je potpuno suho. Prostorija je prejakno osvijetljena, a opet, prozorčić na zidu joj se učinio premalenim. Uto se na vratima pojavi doktor.

“Dobro jutro, mlada damo!” pjevno joj se obrati čovjek u bijelom.

“Dobro jutro... Gdje su mama i tata? Gdje je Žuži?” upita odmah Vilma.

“Žuži?” upita doktor.

“Moj pas. Zašto nema mame i tate?” zabrine se Vilma.

“Prvo ćemo malo porazgovarati nas dvoje, ok? Vilma, mama i tata kažu da se izgladnjuješ”, reče doktor sjedajući kraj nje.

Vilma se ne obazire na njega. Zna da bi mama i tata ušli vidjeti kako je. *Nešto se događa*, pomisli.

“Želim vidjeti roditelje, ne želim razgovarati o kilogramima”, reče otresito.

U tom trenu Vilma primijeti roditelje kako žurnim koracima grabe prema njezinoj sobi.

“Vilma, srećo!” majka objesi teške ruke oko njezina vrata.

“Oprosti, mama!” zajeca Vilma.

“Ne, ne, oprosti ti nama... Znaš... Vilma... Nešto se dogodilo...”, jedva izgovori Robert.

“Mislim da je ne bi trebali još opterećivati”, ubaci se doktor.

“Moramo joj reći”, ošine Flora doktora pogledom.

“Vilma...”, otac je primi za ruku.

Vilma osjeti kako joj srce tuče u grlu.

“Dovoljno si velika i zrela da ti možemo reći. Lobel je nastradao, dušo. Bio je dio frakcije Pravednika i pokušali su sabotirati Falcon... Htio je da posljednji brod ne poleti”, Robert se raspadne i počne glasno plakati.

“Pa hoće li se oporaviti do leta?” upita Vilma sa strahom.

“Lobel je odlučio ostati”, plačući izgovori Robert.

“To je zbog mene napravio! Zbog Žuži!” buncajući govori djevojčica.

“Mila, Lobel će doći nekim drugim letom... Ako dobije dozvolu nakon ovoga što je izveo, ali mama će povući sve moguće veze. To bi moglo biti već sljedeće godine”, promuća Robert.

“Ništa ne razumijem. Pa ovo je *posljednji* let. Nema novog nakon posljednjeg”, zbunjeno govori Vilma.

“On je i tako želio ostati. Zbog djevojke i svega... A mi smo

morali donijeti odluku. Za tvoje dobro”, žalosno izgovori Flora.

“Gdje je Žuži?!” upita Vilma.

“Hajde, mila, odmaraj sada”, reče Robert.

“Tata!! Gdje je Žuži?!” dere se djevojčica pomahnitalo.

“Morate joj dopustiti da se smiri i odmori”, prijekorno reče doktor.

“Znam da sam mala, ali učili ste me da budem zrela. Učili ste me također i da vam ukažem na greške. E pa sada griješite. Ne trebamo ići. Nitko od nas. Onaj svijet tamo ne prihvaća ljude. Mi svoj svijet imamo, jedan jedini!” govori Vilma skrivajući koliko joj se ruke tresu.

“Vilma, to je jedina šansa za preživljavanje”, kaže Flora.

“Preživljavanje? Moj život ste vi i ja sam vaš. Život pod zemljom i u propusnim Ice-homeovima nije život. Ne idemo nikamo! Gdje mi je pas?!” vrišti Vilma.

“Mila, let već traje. Upravo sada”, izusti Flora i prođe prstima raščupanom dječjom glavom.

Doktor prilazi postelji i podešava Vilminu infuziju. Vilmi se čini da onaj jedan jedini minijaturni prozorčić prerasta u kaleidoskop. Obuzima ju umor i napokon začuje najutješniji lavež koji postoji.

Tihomir Dunderović

Smak

Skandinavci vjeruju
da će se posljednja bitka na svijetu
voditi oko drveta breze,
a preživjet će oni
koji se sakriju
pod njenom krošnjom.
Igorova baka,
baš nekako pred smrt,
u povjerenju nam je rekla
da će uskoro smak svijeta
i kako će se spasiti oni
koji se nađu pod orahovim drvetom.

Čula je,
da se taj orah nalazi u Ivankovu,
u onoj dugačkoj ulici
što vodi prema Vinkovcima.
Zato sam ja uvijek na oprezu
i nikada ne idem daleko,
jer tko zna, možda ću
baš sutra morati reći:

*Molim vas,
do Ivankova u jednom smjeru!*

Goran Đurđević

*

Pingvin cvokoće
Maj dv'je tisuće stote
Na Palagruži

IV

Igor Milković Barnabas

Medvjed Barnabas nervozno je promatrao ured. Bio je to velik i lijep ured, podosta veći od ormara u kojem je obitavao. Carstvo drva i lažne kože dokle god je pogled sezao. Ubijanje životinja već je desetljećima bilo kaznenim zakonom klasificirano kao umorstvo, no stare navike teško umiru. Barnabas, treća generacija *prijatelja*, nije mogao ne osjetiti tihu jezu dok mu je krzno klizilo niz hladnu sintetiku kauča. Strateški raspoređene fotografije koje su okruživale njegovu pognutu priliku samo su pojačavale dojam. Tovlin&Lee bili su najbolji u svom području i to je bilo itekako vidljivo. Slike nasmijanih, bijelih i sredovječnih muškaraca s kojima se naizmjenice rukuju Tovlin pa Lee krasile su zidove. Prepoznao je neke od njih; političare, sportaše, poduzetnike. Međutim, bio je uvjeren da su i oni njemu nepoznati bitne ličnosti. Sve navedeno bilo je obojano aurom veličine i važnosti. Bio je to strani svijet; svijet koji je mogao postojati samo u točno određenim okvirima. Barnabas je propustio uočiti ironiju. Tog trenutka Lev Tovlin napokon je ušao u prostoriju. Medvjed je jedva imao vremena skočiti na ispruženu ruku odvjetnika.

“Poštovanje, *prijatelju*.”

Bio je to formalan pozdrav. “Pristojni” pozdrav zasigurno. Rasizam prema životinjama bio je, u ovom visoko razvijenom dobu, još uvijek aktualno pitanje. Odvjetnikovo obraćanje pak bilo je lišeno ikakvih vidljivih stavova.

“Oprostite na čekanju. Smjestite se.”

Barnabas je već dovoljno sjedio, no udovoljio je molbi. Užurbanim pokretima odvjetnik je zatvorio prozor, odskakutao do stola i počeo nasumično kopati po ladici. Konačno je pronašao daljinski upravljač pa su klima uređaji na stropu oživjeli tupim zujanjem. Smog se raščistio do sigurne razine te su obojica skinuli plinske maske. Idućih nekoliko trenutaka proveli su u tišini. Filtrirani zrak uvijek je

uzrokovao nalet vrtoglavice. Tovlin se prvi oporavio i počeo premetati papire.

“Oprostite na prozoru. Još jedan stažist je skokom danas počinio samoubojstvo, a prenamjena zgrade ne dolazi u obzir zbog postojećih regulativa o vizuri centra grada. Nije da prozori išemu već duže koriste.

Nastavio je listati papire te odjednom, brzim trzajem, podigao glavu i zamišljeno uputio pogled kroz sada zatvoreno staklo. Polarni medvjed je već odavno gledao u istom smjeru. Sve vani bilo je oker boje. Boje hrđe.

“No da vas dalje ne zamaram time. Slučaj je vrlo kompliciran, gospodine Barnabas. Vrlo kompliciran. Izazovan bi bila primjerenija riječ, gospodine Barnabas...?”

“Atol.”

“... gospodine Atol. Shvatit ćete ako vas zamolim da mi pojasnite vašu motivaciju. Uistinu bih vas to molio. Olakšat ćete nam.”

“Želim pravdu.”

“Svi želimo puno stvari. Razumijete, *prijatelju*. (‘Opet ta riječ!?’) Na sudu vas to neće nigdje dovesti.”

Medvjed je ostao zatečen promjenom tona. Iduću rečenicu trebalo je pažljivo odabrati. Odvjetnik ga je promatrao sa zanimanjem.

“Želim ono što mome rodu prirodno pripada.”

“Rodu Ursus?”

Barnabas je duboko udahnuo. Opijajući učinak zraka još je bio jak. Sve je upućivalo na dug dan.

“Rodu Ursus, vrsti Maritim...”

“Nepotrebno se ograničavate. Zaustavite se na rodu. Bolje zvuči i ostavlja prostor.”

Ponovno je udahnuo i pogledom potražio spas na stropu.

Manjinsko pitanje pravno gledano oduvijek je bilo vruća roba. I danas u doba melanoma, kada crno dijete predstavlja najveću blagodat koju roditelj može imati, bolesnika je sve više. *U oba smisla te riječi.* Dovoljno je prolistati dnevne tiskovine i već iskoči članak o afroameričkoj banci sperme koja je izgorjela u podmetnutom požaru. Luther King zasigurno nije sanjao ovakvu crnu svakodnevnicu, ako itko uopće. Rijetki se sada usude sanjati. Sve zbog budne pripravnosti radi idućeg idiota. A ima ih. Na svakom koraku. Što je sa životinjama?! Životinje su posebna priča.

“Što to zapravo želite? I zbog čega, ako mi to pitanje dopuštate? Status Vas i Vaših suvremenika puno je bolji nego što je to ikada bio.”

Zborio je istinu. Životinje, uostalom, već dugo nisu predstavljale hranu. Od velikog pomora. One preostale bile su potpuno nejestive ili *prljave*. Fiškal je bioničkom rukom pripalio cigaretu. Plastika raznih implantata krckala je njegovim tijelom. Znanost je još uvijek imala dug put pred sobom, ali srećom po čovjeka, sve za život potrebne vitamine je u dostatnim količinama sadržavala Coca Cola; prvo piće nutricionističkog manifesta.

Odvjetnikovo pitanje mu je odzvanjalo u glavi. Uistinu, što on želi? Barnabas je zamislio Aljasku. Suncem okupanu blještavu bjelinu koja je svoje postojanje nastavljala na arhivskim fotografijama. Zamislio je sebe kako trči. Samo trči. Bez cilja. U monokromnoj daljini jedva su se nazirali obrisi ženke koja je čuvala mladunce, bijele i dlakave baš poput njega. Sve se činilo toliko jednostavno. Nažalost, led se i dalje topio pa nije bilo nimalo jednostavno. Treća generacija *prijatelja*. Treći naraštaj sretnika koji su nakon egzodusa osuđeni na bitak unutar vlažnih i oronulih zidova zabačenih gradskih četvrti. Bilo mu je dosta. Svima im je bilo dosta. Kompanije ih nisu ništa ni pitale. Samo su ih potrpali u kamione i odvezli u nepoznato. Običan prljavi marketinški trik; udžbenički primjer. Žrtve globalnog zagrijavanja spašene, a korporacije humane. Medvjed je vidio dovoljno *humanosti* da nema visoko mišljenje o ljudima.

Znao je napokon što želi. Osvetu. A ako ona nije bila moguća, želio je hrpu novca. Toliko novca da se može do kraja svog kratkog vijeka kupati u ledenoj vodi privatnog olimpijskog bazena uz koktel s kišobrančićem. Zaslužio je to. Bili su mu dužni i platit će. Treći put je udahnuo i progovorio.

...

Medvjed je već gondolom plovio prema predgrađu Novog San Francisca kad se Lev Tovlin odmaknuo od stakla uredskog prozora. Bio je vidno uzbuđen. Vani je sve još uvijek bilo oker boje. Ipak, možda baš u toj oker boji leži primjesa nečeg zlatnog.

...

Tekao je sedmi dan turneje i Barnabas je ležao u potpalublju razvaljen od kombinacije džina i prozaca. Odvjetnik ga je već čekao na destinaciji u bostonskoj luci. Sunčane naočale prigušile su umjetno svjetlo, no teško se nosio s njihanjem i zvukovima broda pri plovidbi. Bilo mu je žao što je morao ostaviti Mašu i Olgu na krevetu hotelske sobe, ali ne bi shvatile ozbiljnost situacije. Bile su obični ruski cirkuski medvjedi; gipke beneficije slave. A skup je bio od iznimne važnosti. Drndanje plovila je naglo prestalo. Ležao je tako u tišini sve dok fiškalova dugačka i ružna glava nije napokon provirila i prekinula zabavu.

...

Mrak.

...

Svjetlost

...

Mrak.

...

Maska za kisik grebala mu je njušku. Tovlin se derao na bolničare. Radilo se o njegovoj zlatnoj koki; ne mogu mu

to učiniti. Ne sada; ne na ovaj način. Barnabas je razmišljao koliko je mogao. Iziskivalo je velik napor i boljelo. Jako.

Sjećao se govornice. Nepreglednih valova *prijatelja* pred njim. Maleni čovjek brisao je pored bine rupčićem oznojeni potiljak. Dobro ga je najavio. Hvalospjevi i osjetni entuzijizam. Bio je to velik trenutak. Primaknuo se mikrofonu i riječi su počele same stizati.

“Imam san...”

Gromoglasan pljesak.

“San o zelenim poljanama i prozirnoj vodi. San o modrom horizontu; nepreglednom i ponosnom. San o svijetu sigurnom za naše mlade. Uzeli su nam našu Zemlju, ali majko, ne očajavaj!”

Stajali su na vršcima prstiju. Naglašeni patos je upalio.

“Tvoji sinovi ti se vraćaju.”

Zaglušujuća buka.

Imao ih je u šaci. Barnabas Atol tog trenutka bio je na vrhu svijeta. Šteta što je upravo tada doletio metak.

Brodica hitne pomoći jurila je gradskim kanalima. Snajperist još nije bio uhvaćen. Luđak, plaćenik interesne skupine? Koga briga. Konferencije su sazvane, a glavešine slikane. Bolničari su ga još uvijek oživljavali. Bionička ruka Leva Tovlina tresla je kutiju cigareta. Sanitetski android svojski se trudio zabraniti pušenje. Bez uspjeha. Uostalom, medvjedu dim nije mogao pogoršati situaciju. Barnabas se pokorio. Blještavoj bjelini, ženki i mladuncima bijelim i dlakavim baš poput njega.

Nasmiješio se. Nije bilo toliko loše koliko je očekivao.

Strojevi su prestali klopotati i medvjed je izdahnuo.

Dorotea Đurić Zagreb, 2067.

Ne budite ovisni o vodi. To će vas preuzeti i prezirat ćete njenu odsutnost.

Ta mi je replika iz starog *Mad Maxa* zadnjih godina često prolazila kroz glavu, pa tako i onog dana kad su na radiju objavili ratno stanje.

Nitko nije bio osobito iznenađen. Dapače, Hrvati su već dugo bili spremni na takav razvoj događaja. Kad se ispostavilo da je Hrvatska jedna od rijetkih država u svijetu koja je još uvijek u posjedu velikih količina pitke vode, naša je situacija postala veoma povoljna. Odjednom smo mogli određivati kome ćemo, po kojoj cijeni i koliko vode prodati.

Zapadnoeuropski blok je radio na usavršavanju metode desalinizacije oceanske vode kako bi okusom bila što sličnija izvorskoj vodi. Proces je tekao sporo, ali oni su si ionako mogli priuštiti vodu po cijenama koje smo mi pomamno nabijali. Napokon, *napokon* se u Hrvatskoj moglo dobro živjeti. I to nas je koštalo.

Nisu svi mogli odgovoriti na naše zahtjeve, a mi smo naspram primjerice Norveške još bili i jeftini. Kineski blok nam je u zamjenu za vodu prvo nudio svoja poduzeća, a kad ni tog više nisu imali, počeli su nuditi i nacionalna dobra. Bili smo na vrhu svijeta. Najveći ekonomski div na koljenima pred malom, jadnom, slabašnom Hrvatskom!

A onda im je dojadilo.

“Mole se građani da poštuju redoslijed evakuacije”, govorio je voditelj izvanrednih vijesti.

Znalo se da će, ako dođe do rata s kineskim blokom, situaciju iskoristiti anarhističke i terorističke skupine koje su

nekoliko puta godišnje napadale naše rezervoare s vodom i hidroelektrane. Ponekad su zahtijevali određene količine vode, a ako bismo se oglušili na njihove prohtjeve, napadali bi naše gradove. Godišnje više ljudi pogine u tim napadima nego što ih umre prirodnom smrću.

“Molimo vas da uzmete najneophodnije potrepštine i krenete prema najbližem podzemnom skloništu”, rekao je voditelj.

Prvo su bunkere popunjavali pripadnici više klase koji su imali barem jedno dizajnirano dijete. Isti dan pozvani su bogataši bez djece.

Sljedeći me dan probudila eksplozija i zatim vrištanje. Izašli smo van, u gaćama i spavaćicama, u ogrtačima ili jaknama, kako je tko već stigao. Sipila je kišica, kao i uvijek, i bilo je uobičajeno vruće i vlažno. Odmah sam požalila što sam uopće stupila nogom van, a osjećaj žaljenja se pojačao kad sam vidjela što se dogodilo. Nekoliko je kuća bilo razneseno, a po ulici su ležala trupla. Dvije su kuće bile u plamenu, jedna je osoba vrištala i trčala među truplima. Bila je u plamenu. Neki muškarac se brzo snašao i otrčao u kuću po protupožarni aparat, ali dok se vratio, osoba je već umrla. Ne znam tko je to bio. Rijetko izlazim van. Jednostavno je prevruće.

“Vi ste krivi”, rekao mi je netko. Trgnula sam se i pogledala djevojku pored sebe. Vjerojatno mi je susjeda. Gledala me s tolikim prijezirom da mi je postalo neugodno.

“Baka, idemo unutra”, rekao je Mihael, moj unuk, i obgrlio me. “A ti *ščilaj*, ok?” obratio se djevojci.

“Slušaj ti”, razljutila se ona. “Zašto je braniš? Trebao bi biti na mojoj strani. Njena je generacija kriva za sve ovo! Ljudi umiru, Mihaele! Umiru jer njih nije bilo briga, a ti...”

Ostatak rečenice je viknula u zatvorena vrata. Možda nisam bila posve iskrena kad sam rekla da ne izlazim jer je prevruće. Istina je da sam navikla na svježije dane i da zbog vlage jedva dišem. Zapravo sam šokirana što sam kao astmatičarka uopće doživjela ove godine. Ali ono što stvarno

ne mogu podnijeti kad izađem van je mržnja u pogledima mladih ljudi. Ne mogu jer ih razumijem. Ovo nije budućnost kakvu sam zamišljala. Ni ja ovo ne želim.

“Jesi ok, baka?” pitao me Mihael. Nasmiješila sam mu se zahvalno. Dodao mi je jedne projekcijske naočale. “Sad će objaviti tko bu sljedeći u bunker. Nadam se da su dovoljno veliki. Fakat mrzim gužve”, namrštio se i zatresao glavom. “Mama, tata! Jel gledate?” povikao je. S kata se čuo potvrđan odgovor.

Stavili smo naočale i pred očima nam se pojavila slika. Počele su vijesti. Voditelj je brzo izrecitirao gdje su se dogodile eksplozije i koja mjesta da zaobiđemo na putu do skloništa. Rekao je da će danas u skloništa ući obitelji s djecom do 16 godina.

Sljedeći su na redu bili mladi do 35 godina.

“Vidimo se brzo”, rekao mi je Mihael na odlasku. Stavio je ruksak na leđa i izašao iz kuće.

Izvana sam čula sirene i pucnjeve. Raznesene su nam tri hidroelektrane. Kišica i dalje pada.

Zatim su otišli moj sin i njegova žena.

“Vidimo se sutra”, rekli su mi, a izvana sam čula plač djeteta.

Na vijestima su rekli da su se zapadnoeuropski, sjevernoeuropski i ruski blok uključili u rat. Potvrđeno je da su se kineskom pridružili i srednjeistočni blok, u kojem već godinama nije pala ni kap kiše i većina je stanovništva iselila, i još nekoliko azijskih blokova. Oni koji nisu imali vode htjeli su je nabaviti pošto-poto, a oni koji su je imali htjeli su je sačuvati.

Spakirala sam svoje stvari u malu torbu i stavila je pored vrata. Sutra bi trebali objaviti prihvat osoba starijih od 60.

Ali nisu.

Nisu to učinili ni dan nakon, ni za tjedan dana, ni kasnije. Shvatila sam da ni neće. Ljudi je puno, a prostora malo. Vjerojatno više nema mjesta. Sjela sam na krevet. Nigdje nema mjesta. Barem ne za starce.

Na vijestima su rekli da su se teroristi infiltrirali u nekoliko skloništa i da je puno ljudi umrlo, a ozlijeđenih je toliko da ih doktori ne stižu sve pregledati. Govorili su o nuklearnom oružju, ali tada više nisam htjela slušati. Ne mogu ništa učiniti. Usredotočit ću se na svoje preživljavanje i ignorirati užas oko sebe. To mi je uvijek dobro išlo. Pojest ću nešto i sakriti se nekamo.

Izvadila sam meso i krumpir iz hladnjaka. Sva se hrana drži u hladnjaku i izgleda predivno, savršeno, ali nama koji znamo kakvog je okusa bila prava hrana, ova ima odvratani okus.

Sjela sam za stol kad mi je netko pozvonio na vrata. Stavila sam projekcijske naočale na oči i rekla:

“Kamera jedan.”

Na vratima je bila neka djevojčica. Skinula sam naočale i otvorila vrata.

“Što radiš vani?” pitala sam je. “Zašto nisi u skloništu?”

“Neka teta mi je ubila mamu i tatu”, rekla je.

“Što si rekla?!”

“Neka teta mi je...”

“Čula sam!”

Pogledala sam je malo pažljivije. Dizajnirano dijete. Prekrasna je, iako je sva prljava. Njene su crte lica i plave lokne savršene, vjerojatno je i jako inteligentna, ali od nje me prolazi jeza, kao i od sve dizajnirane djece. Vjerojatno zato što izgledaju i ponašaju se kao ljudi, ali su potpuno bezdušni. Poput robota.

“Ona dolazi, znaš”, rekla je.

Podigla sam glavu i ugledala ženu koja trči.

“Ona je moja!” vikala je. Sklonila sam malu iza sebe. “Ja sam prv... Ona je...” Bila je stara i toliko se uspuhala da je jedva govorila. Imala je jak dalmatinski naglasak. Vjerojatno je došla u Zagreb 2061., kad se podigla razina mora pa se u nekim južnim dijelovima više nije moglo živjeti.

“Ubili ste njene roditelje”, rekla sam. “Što želite od nje?”

Pogledala me. U ruci je držala pištolj.

“Želin se sklonit. Ovdí ću umrit. Ako im je doveden, pustit će me. Možeš sa mnon, ako hoćeš.”

“Ja ne želim s tobom. Ubila si mi mamu i tatu”, rekla je djevojčica.

“Ma, ti, mala! Ka da je tebe briga za njih!” viknula je žena.

Djevojčica se stisnula iza mene.

“Trebali biste se maknuti s ulice. Mogli biste stradati”, rekla sam.

“Pa zato je i oću, da se maknen odavde. Zato ti ili dođi sa mnon ili mi daj malu ili...” Podigla je pištolj i uperila ga u mene. “Nećeš valjda umrit zbog robota.”

“Ne, to nema smisla. Ionako biste je uzeli nakon što me ubijete. Ali u skloništu više nema mjesta.”

“E pa nać će još jedno za mene!” Nije spuštala pištolj. “Ali to je glupost, slušaj ča ti govorin. Nema mista! Ima, ima, ali su nas ostavili tu da pomremo i da oslobodimo malo prostora! Kladin se da su zato i pokrenuli ovi glupi rat. Da se svijet malo raščisti, eto, to ti je to! Ajde, miči se sad!”

Iznad nas je prošao avion. Ispustio je bombe malo dalje od nas. Čula sam eksplozije. Više od polovice kvarta već je bilo porušeno.

“Ja isto želim u sklonište, ali samo ako ide i ova teta”, rekla je djevojčica. Još uvijek se skrivala iza mene. “Ne idem samo s vama.”

“Možemo se skloniti i ovdje”, rekla sam.

“Ne. Teta je u pravu. Ovdje ne možemo preživjeti”, odvrtila je ona.

“Zašto to kažeš?” pitala sam. “Ako se pritajimo i ako imamo malo sreće...”

“Ne treba nam sreća”, rekla je ona ravnodušno. “Treba nam sklonište. Ovo je nuklearni rat. Tata mi je rekao.”

“Nije *nuklearni*, nego *nuklearni*. I ča ti znaš ča znači da je nešto nuklearno, a!”

“Znam da se od toga umre.”

Žena je spustila pištolj i stresla se.

“Ti nisi dite. Dica tako ne govore. I ubila san ti mamu i tatu, razumiš? Zašto si tako mirna?!”

Djevojčica je slegnula ramenima.

“Onda? Idemo, teta?” pitala me.

Uzela sam svoju torbu i kabanicu i rekla ženi da ostavi pištolj. Nije mi bilo ugodno u društvu ubojice. Bacila ga je u kanalizacijski otvor. Putem smo iz praznog lokalnog dućana ukrade nekoliko boca vode. Cijena jedne boce bila je sto pedeset kuna. Nekad bih se onesvijestila zbog te cifre, ali sad nam je to bilo normalno.

Držala sam djevojčicu za ruku. Pokušavale smo se držati pokrajnjih uličica što je više bilo moguće. Žena je govorila bez prestanka. Nisam je previše slušala. Ionako se uglavnom obraćala djevojčici ili je razgovarala sama sa sobom. Nekoliko puta sam pomislila da je sigurno pobjegla iz neke bolnice, ako ne i umobolnice, nakon što su one postale napuštene.

“Teta, što misliš kolike su ti šanse da preživiš ovaj

rat?” prekinula ju je djevojčica u nekom trenutku.

“Slušaj, mala, nemoj ti meni tu... U redu? Ako ja umren, i ti ćeš.”

Djevojčica je slegnula ramenima.

Nad glavama su nam svako malo prelijetali avioni. Čula sam eksplozije. Razmišljala sam ima li naš odlazak do skloništa ikakvog smisla. Znala sam da nas neće pustiti unutra. Boljele su me noge. Kišica je padala po mojoj kabanici i njene su kapi stvarale slabašne tupe zvukove. Pokušala sam ne misliti na to koliko mi je vruće.

Stigle smo do bunkera nakon četrdeset i pet minuta hoda. Nije bilo teško zaključiti da smo na pravom mjestu jer je ispred njega bilo mnoštvo ljudi, redom staraca, koji su zahtijevali da ih se pusti unutra.

“Mista, mista!” vikala je žena čije se ime ni do tog trenutka nisam potrudila saznati. Gurala se kroz gomilu, a djevojčica i ja smo je slijedile. Lupala je po teškim metalnim vratima. “Slušajte vamo! Iman ovdje jedno vaše dite po dizajnu! Znan da je bila skupa, pa ako je očete, pustit ćete i mene i još jednu ženu unutra!”

Gomilom se proširio žamor i negodovanje.

“I mene! I mene!” dopiralo je sa svih strana.

Nakon par trenutaka zvučnik iznad vrata se oglasio visokim tonom i čuli smo muški glas:

“Žao nam je, doista nema mjesta. Molimo vas, pustite djevojčicu da uđe.”

“Ha?! Za nju ima, a za mene ne?” vikala je žena. Mnoštvo je negodovalo s njom.

“Sigurno ima dovoljno mjesta za sve”, govorili su. “Zašto nam ne date da uđemo?”

“Molimo vas, stvarno ne možemo smjestiti sve. Možda da pokušate u skloništu na istoku Zagreba...”

“Tamo su nam rekli da dođemo ovamo!”

“Što izvodite?”

“Mala će ući ili sa mnon ili nikako!”

Ljudi oko mene su vikali, bacali stvari na vrata, plakali od frustracije i ljutnje. Osjećala sam se bespomoćno.

Onda se začula najglasnija, najdublja eksplozija do tad i tlo se zatreslo. Zabljesnulo nas je svjetlo. S drugog kraja gomile proširila se drugačija vrsta žamora. Jedan po jedan, svi su se ljudi okrenuli i utihnuli. Vidjeli smo oblak dima i vatre koji si je krčio put do mjesta na kojem smo stajali.

“To ti je nukelarno”, rekla je djevojčica tiho.

Nisam mogla odvojiti pogled od tog prizora. Uzela sam dvije boce vode iz torbe. Jednu sam dala djevojčici. Otvorila sam svoju i popila gutljaj.

U glavi mi je bila potpuna tišina.

Tamara Lövey

Uzorci i uzroci

Sveučilište u Zagrebu, proljeće 2017.

U plastičnom prozorčiću koji se s jedne strane za vrata držao vijkom, da bi s druge strane bio nebrojeno puta lijepljen raznim vrstama i širinama ljepljivih traka koje su ostavile svoje brojne fosilne tragove, stajalo je ime profesora antropologije. Izbljedjelim slovima otipkanim pisaćom mašinom pisalo je dr. sc. Basta, prof.

Prvih nekoliko kucanja nije polučilo nikakvu reakciju s druge strane vrata. Ohrabrio se pa ovaj put muški zakucao. Baš kad je želio primiti kvaku, vrata se naglo otvore. Profesor u kariranom sakou, vunenom prsluku i leptir mašni pogleda ga krvavim očima, kao da se upravo probudio.

– No, mladiću, gdje ste do sad? Nemam ja čitav život pred sobom poput vas.

– Oprostite, došao sam kako smo se dogovorili – mladić uplašeno pogleda na sat koji je pokazivao točno dogovoreno vrijeme, bez uračunate akademske četvrti.

Zastrašen profesorovim stavom, on uniđe za njim i zastane nasred kabineta kojeg je resilo mnoštvo neuredno naslaganih knjiga, dok se sunce pokušalo probiti kroz prašinom ovjenčane zavjese.

– No sjednite, što čekate, pozivnicu? – otrese se profesor.

Mladić poslušno sjedne, osjećajući svaki god na drvenoj oblozi stolice kao da su fakirski čavli. Očekivao je da će mu sugovornik sjesti sučelice, no ovaj je neko vrijeme premetao po gomili papira, njemu iza leđa.

Tišina je dodatno opterećivala ionako tešku napetost, a

kada mu je profesorovo lice ušlo u periferni vid i starački dah s notom naftalina i nečeg žestokog zapekao nosnice, mladić gotovo skoči iz stolice.

– I gdje su vam te vaše škrge? – prezrivo upita profesor.

– Kako molim?

– Kad već pišete takve budalaštine, očekivao sam da ćete ih barem moći potkrijepiti nekakvim dokazima.

– Pa to je teorija koju sam pokušao razraditi – oprezno odgovori mladić.

– To što pišete je čista fikcija. S takvim nečim se možete obratiti mojim kolegama na odsjeku za književnost – profesor konačno odustane od pregledavanja mladićeva uha i sjedne za svoj stol.

– To nije fikcija. Mnogi znanstvenici smatraju da je prije posljednjih većih klimatskih promjena atmosfera na zemlji bila zasićena vodenom maglom i da su ljudi kako bi opstali morali imati škrge.

– I vi zaista vjerujete u to? Vama su dokazi te neke male rupice na uhu? Pa ljudi si danas bodu najrazličitija mjesta na tijelu, a kamoli ne gornji dio ušne resice.

– Preaurikulni sinusi nisu običan pirsing. Znanstveno je dokazano da je to urođena deformacija, a ne naknadno bušenje. Neki smatraju da su to evolucijski ostaci škrge.

– Ljudi se rađaju s dva spola, s dva srca. Meni su čupali zub koji je trebao imati dva korijena, a imao je tri. Kao što ste rekli, to su urođene mane, deformacije, a ne znanstveni dokaz na račun evolucije. Još ćete reći da Klingonci stvarno postoje.

– Klingonci? – zbunjeno upita mladić.

– Ma! – profesor posprdomno odmahne rukom i ljutito se zagleda u radnu verziju diplomske radnje pa je stane nervozno listati.

– Znanstvenici smatraju da je štucanje kod ljudi

također posljedica povezanosti živaca probavnog i dišnog sustava koji potječe još od vodozemaca.

– Da, vidio sam da se pozivate na nekakve znanstvene radove i time bi vas čak mogli tužiti za plagiranje.

– Naveo sam ih u literaturi. I nisam koristio više od pet posto tuđih istraživanja.

– Dobro, a otkud vam ideja da je atmosfera bila zasićena vodenom maglom?

– To nije moja ideja. Ta se priča provlači kroz mnoge mitove i legende. Konkretno, Nibelunzi se mogu direktno prevesti kao narod iz magle. Nibel – nebel – magla.

– Znači, vi i dalje tvrdite da su ljudi nekoć imali škrge?

– Zbog svega navedenog mislim da mogu podržati tu teoriju. Osim toga, mislio sam da se to jasno iščitava iz zaključka.

– Dovodite u pitanje moju kompetenciju?!

– Ne, naprotiv. Smatram vas jednim od najvećih autoriteta na području antropologije.

Profesor ga sumnjičavo pogleda, iako mu se na licu mogao iščitati osjećaj zadovoljstva. No lice mu se naglo smrkne.

– Podilaženjem nećete kod mene daleko stići. I dalje ostaje činjenica da vaš diplomski rad nema težinu, pogotovo ne s aspekta antropologije. Predlažem vam da razmislite o drugom mentoru, a i o drugoj temi za diplomski.

– Ali ovako neću stići do ljetnog roka – u šoku zavapi mladić.

– Zašto se ograničavati. Iza njega dolazi jesenski, zimski... Kud vam se žuri.

– Ali...

– Hvala, kolega, to bi bilo sve. Slobodni ste – profesor

mu da znak rukom da napusti prostoriju. – Hajde, hajde. Nakon vaših bajki moram se pozabaviti ozbiljnim pitanjima.

Dok je šutke i razočaran napuštao kabinet, iznad mladićeve se glave nadvio tamni olujni oblak iz kojeg su sijevale munje. Samo jedna od brojnih klimatskih promjena koje će tek uslijediti.

Treća sfera, Folikula 5, 2. kvartal 4. globala

Solo nije volio kada bi navlačili glavni energetska štita zbog prijetećih sunčevih oluja. Nivo energije bi se tada znatno smanjio. Iako upoznat sa svim opasnostima kojima je sunce prijetilo, sebe je smatrao bićem sunca. Glavna energija je i dalje dolazila direktno od sunca, ali oni je nisu smjeli tako koncentriranu koristiti neposredno.

Njegova je ćelija bila opremljena raznovrsnim izvorima energetskih polja. Moglo bi se reći da je imao profinjen ukus. Nije se zadovoljavao istovrsnim poljima. Iako je i obično polje moglo zadovoljiti njegove osnovne potrebe, on je bio svojevrstni gurman.

Nakon buđenja je najviše volio konzumirati energiju zvuka. Za razliku od svojih kolega volio je niže frekvencije bez uplitanja zračnih valova, možda tek koju dozu svjetla. Sredinom radnog perioda znao je uzeti porciju vibracija da ga pokrene kada bi ga voditelj opomenuo da mu se jačina zračenja smanjila. Prije nego bi utonuo u fazu, posebno mu je godila doza topline.

Ali najviše od svega volio je potajno upijati energiju sunca. Ona je za njega bila najveća poslastica. Znao je da su takve stvari zabranjene. Nekoć je o njima slušao samo kad bi se isticali loši primjeri. Osobe koje bi bile uhvaćene u takvom djelu smatrane su otpadnicima, uručen bi im bio prekršaj, a u najgorim slučajevima i isključivanje polja.

Kad se tog perioda aktivirao, nije mogao ni zamisliti

u kojem će smjeru otići njegov život. Iako neplanirano, vraćajući se u svoju ćeliju, uhvatio je informaciju koju je neki neoprezni mladac entuzijastično podijelio s bliskim osobama. Tada je saznao i da se klasični osobni omotač može preraditi da tajanstvene misli ne bi slučajno dospjele do nadređenih.

Prva misao mu je bila da obavijesti prvog kontrolora na kojeg naiđe, no ideja koju je čuo toliko ga je privukla da ju je odlučio i sam isprobati.

U svojoj radnoj jedinici našao je jedan rezervni omotač i prilagodio ga prema uputama. Odlučio ga je isprobati prvi puta kad mu je nadzornik prigovorio. Stavio je omotač i mislio najružnije misli. Da nije bilo omotača već bi sigurno dobio opomenu. Naprotiv, nadzornik je njegovu šutnju protumačio kao izraženu pažnju i čak ga pohvalio.

Prošlo je još nekoliko perioda prije nego se odlučio isprobati sunčevu svjetlost. Tog je jutra uzeo samo malu dozu zvučne energije, a zračnu je u potpunosti preskočio. Želio je biti gotovo prazan, da cijelim svojim bićem iskusi energiju sunca.

Tada je navukao svoj omotač i uputio se u najzabačeniji dio folikule. Zabljesnula ga je snažna svjetlost, a toplina mu je u trenu oplahnula čitavo biće. Boje su mu se pojačale, posebno ljubičasta i crvena. Osjećaj je bio treperavo veličanstven. Obuzela ga je tolika sreća da se odgurnuo od donje plohe i gotovo se zalijepio za gornju ovojnici folikule.

Nakon prvotnog ushita uslijedio je otrežnjenje i strah da bi ga netko mogao otkriti. Oprezno se vratio u svoju ćeliju. To je bilo prvi puta da nije mogao ući u fazu. Kad je uslijedilo vrijeme aktivacije, on je bio svjež i poletan kao da je prospavao pola perioda.

Nakon tog prvog puta bojao se ponoviti proces, u strahu da ga ne oda njegovo svjetlucanje. Nakon drugog puta postao je ovisan o sunčevoj svjetlosti. Uskoro je sve teže prikriivao svjetlucanje.

Jednog perioda ga je iznenadilo pitanje njegova

nadzornika.

– Solo, ti si danas posebno živahan?

– Hvala na pitanju, faza je bila izuzetno okrepljujuća, a i uzeo sam obilnu porciju zvuka.

– Drago mi je da si u formi jer si dodijeljen za obilazak. A na putu je punjenje otežano, kao što znaš.

– Što se dogodilo?

– Dojavljeno nam je da su se pojavile neke štetne aktivnosti na površini.

Dok je bio malen, slušao je zastrašujuće priče o bićima koja su nekoć davno, prije dva globala nastanjivala površinu. Poanta priče je bila da se malene upozori kako se ne smiju ponašati – sebično i neodgovorno.

Nikada nisu objašnjavali otkuda potječu ta bića. Spominjao se samo njihov nestanak, koji je bio uzrokovan njihovom vlastitom krivnjom. Navodno su rastavljali slojeve ispod površine i tako dobivali energiju, uništavajući malo po malo slojeve na kojima su živjeli. Energija im je bila korisna, no pri korištenju nastajali su spojevi što su postepeno uništavali omotač koji ih je štitio od svemirskih zračenja. Vjerojatno nešto poput njihove sfere i štita koji je Solina zajednica povremeno morala uključivati. Solo nikako nije mogao razumjeti zašto ta bića nisu poduzela nešto kada su shvatila da im prijete propast. Ako su imala tehnologiju koja je mogla koristiti energiju sunca, zašto nisu izgradili sferu poput njihove?

Ovo je bio Solin prvi službeni obilazak površine.

U vrijeme edukacije, grupno su im pokazali površinu. Iz povijesti su učili o stvarima koje su se odigrale prije mnogo višestrukih i globalnih perioda, ali samo kroz suhe činjenice. Nitko se nije trudio povezati te činjenice i objasniti uzrok ili povod nečemu. Solo se uvijek interesirao kako ili zašto je nešto nastalo. No takvo njegovo razmišljanje nije baš nailazilo na odobravanje i bio ga je glas da je buntovnik.

Aktivnost na površini je morala biti istražena kako se ne bi pojačala zagađenja, odnosno smanjila koncentracija CO₂, dušika i argona. Ili kako se s površine ne bi dizalo previše sumpornih čestica koje su bile štetne za njihovu sferu.

Letjelica se konačno probila kroz gusti sivi oblak i pred njima se ukazala sivo-smeđa nabrana površina iz čijih su se pukotina povremeno dizali oblaci žuto-zelenog dima.

Provjerio je postavke na cjelovitom omotaču i s ekipom krenuo u uzimanje uzoraka koji će im objasniti uzroke aktivnosti.

Tlo je na mahove snažno podrhtavalo i voditelj ih upozori da lebde neposredno iznad tla te da se samo kratko vežu uz površinu kako bi uzeli uzorke.

U toj bezličnoj sivo-smeđoj masi Solo u daljini ugleda šarenilo. Privučen bojama koje su odskakale od okoline, Solo bez prijave odluta u tom smjeru. Kako se približavao šarenoj masi, omotač mu je počeo pulsirati, a upozorenje o zagađenju postajalo glasnije.

Kad je pristigao do šarenog brda, alarm je tako urlao da mu je crpio zadnje atome energije, poništavajući sve ono što je nakupio zadnjim sunčanjem.

Rastvorio je svoj spremnik i obuhvatio dio s vrha šarene gomile.

Tada je uz zaglušujuću buku alarma začuo i upozorenje voditelja. Podrhtavanje se pojačalo, a iznenadni toplinski val ga odbaci unazad. Odjednom je sa svih strana začuo panične misli članova ekipe.

Veliki plameni stup buknuo je iz pukotine u površini i prekrrio šarenu gomilu, gutajući je nazad u dubinu. Svjetlucava narančasta površina brzo je tamnjela, pretvarajući je ponovno u bezličnu masu.

Zbog naglog gubitka energije, zapao je u fazu šoka i nije se sjećao kako ga ekipa uvlači u letjelicu.

Probudio se u svojoj ćeliji nekoliko perioda kasnije, a sva energetska polja bila su podešena na intenzivnu njegu. Kad se osjetio spremnim, javio se voditelju.

– Spremnik te neotvoren čeka – objasni mu voditelj – Kako si već kontaminiran tim sadržajem, zaključili smo da je najbolje da ga ti i analiziraš.

– Hvala vam na ukazanu povjerenju. Javit ću vam se s prvim rezultatima.

Već tog prvog perioda analizirao je artefakte uzete s površine. U najvećem broju predmeta pronalazio je tvari koje su već globalni period bile zabranjene: polistiren, poliamid, polivinilklorid i antimon.

No, najviše su ga zbunjivali hijeroglifi koje je nalazio na nekima od njih. Zaključak ga je u potpunosti zbunio i odlučio je svoj nalaz podijeliti s voditeljem.

Ovaj ga je pažljivo saslušao i na kraju prasnuo u smijeh.

– Dakle, ti smatraš da su bića na površini nekoć uzimala energiju u krutom i tekućem stanju? I da su za preradu toga imali posebne organe? I još da su za život trebali kisik? Znam da si uvijek imao bujnu maštu, ali to su čiste besmislice, a ne znanstvene činjenice.

Solo razočarano napusti voditelja. Prvom prilikom pobjegao je po zabranjenu dozu sunčanja, pitajući se jesu li bića na površini nekoć kao i on sada uživali u suncu.

Goran Paladin
Slane ravnice

Svi znamo Panonski mornar tko je.
Svi znamo Panonsko more što je.
Nađkanjiža i globalna toplina,
jučer šoping arena, a danas marina.

V

Goran Čolakhodžić

Sredstva proizvodnje

Penjala se laganom uzbrdicom od obale do stana. Morala je povremeno zastajati da se odmori u sjeni golemih grmova amorfe koji su bujali uz stazu. Sunce je, kao i obično, pržilo luđački. Voda je odavde izgledala puno ljepše nego s onog što su zvali plaža. Bljesak sunca na njenoj površini pretvarao ju je u srebrnu mrlju, brišući stvarnu, zelenkastu boju.

Nosila je u ruci ofucanu mrežastu vreću za krumpir, izbljedjele narančaste boje, a u njoj vodene puževe već toliko dosadne da se i urnebesno skupa Marjanova brokula činila boljom opcijom za ručak.

Eno Marjana, opet je u vrtu: ne zna bi li ga pozdravila ili ne. Amorfa je dovoljno gusta da je ne vidi, a opet, malo i kalkulira. Bolje da je vidi, da mu se javi. On ipak Uzgaja.

– Marjane, ćao!

Ne čuje je valjda.

– Ej, Marjane!

Sad se uspravlja iznad tog grmića nad kojim se saginjao, nije joj baš jasno o čemu je riječ, misli da su patlidžani. Mada se ne sjeća je li ih ikad jela. Ponekad se bolje držati puževa, kad je riječ o Marjanovoj robi.

– O, Lovorka!

Toliko, nema ni “dobar dan”. Otire čelo blatnjavom rukom, a drugu oslanja na bok. Nosi svoju svjetloplavu majicu dugih rukava na kojoj piše EST. 2017. Nikom nije jasno odakle je i kako sačuvao tu muzejsku krpu.

– Što radiš, Marjane?

– Evo, što i svaki dan. Razmišljam na što da sljedeće

prijedem.

– Prijedeš?

– Pa da. Ne traje duže od koju godinu, čega god da se primim. Promijeni se cijela priča, te je previše kiše, te premalo, pa smrzne u lipnju, pa cvate pred Božić, jebi ga. Malo bih banane, malo kupus, a nekad bi najbolje bilo da uzgajam komarce.

Lovorka sluša, ali ne dijeli njegove misli ni tanki pokušaj humora na kraju. Ona gleda u Marjanov vrt, širi oči i razmišlja što bi si i koliko mogla priuštiti.

– Je, je, znam.

Marjan je gleda i čita joj misli. Nije mu teško: svaki dan dolazi netko s istim izrazom lica.

– Što ćemo danas?

Lovorka diže pogled, osmjehne se.

– Ništa, Marjane, imam još doma.

Laže sve.

On se sagne, otrgne dva patlidžana i nosi joj do ograde. A ona ima bar šest metara, sastavio ju je od mreža za armiranje betona kojih je po gradu bilo na hrpe otkako su prošli rat, pa još i potres. Preko kvadratnih otvora u njoj, koji se nižu u beskraj oko njegove ogromne parcele kao dosadni rasteri nekakvih tehničkih sklopova, ide i po jedna nit bodljikave žice.

Marjan nalazi njemu poznato mjesto gdje je žica manje nategnuta, a otvori širi, odiže je rukom oprezno gore i kroz taj prozor nutka Lovorku patlidžanima.

– Koliko tražiš?

– Ništa, Lovorka. To ti je poklon od mene.

Nepovjerljivo, Lovorka prilazi i uzima jedan, pa drugi

patlidžan iz Marjanovih suhих ruku, kako joj ih dodaje. Stavlja ih u mrežu, na puževe, i podsjeća se da tresе vreću redovito dok se vraća kući, da ne proždru plodove čim ih nanjuše.

– Kako sad to?

Marjan sliježe ramenima i osmjehuje se onako suzdržano kao i inače. Izgleda kao da bi se sad najradije pozdravio i povukao. I čini mu se da je malo pretjerao. Nije bilo pametno poklanjati sadržaj vrta svakome koga je malo bolje poznao. Dobro, Lovorka mu je bila sestrična. Opet, u tom malom naselju odvojenom iza brda od većine svijeta s druge strane, nije više znao ni tko mu *nije* sestrična.

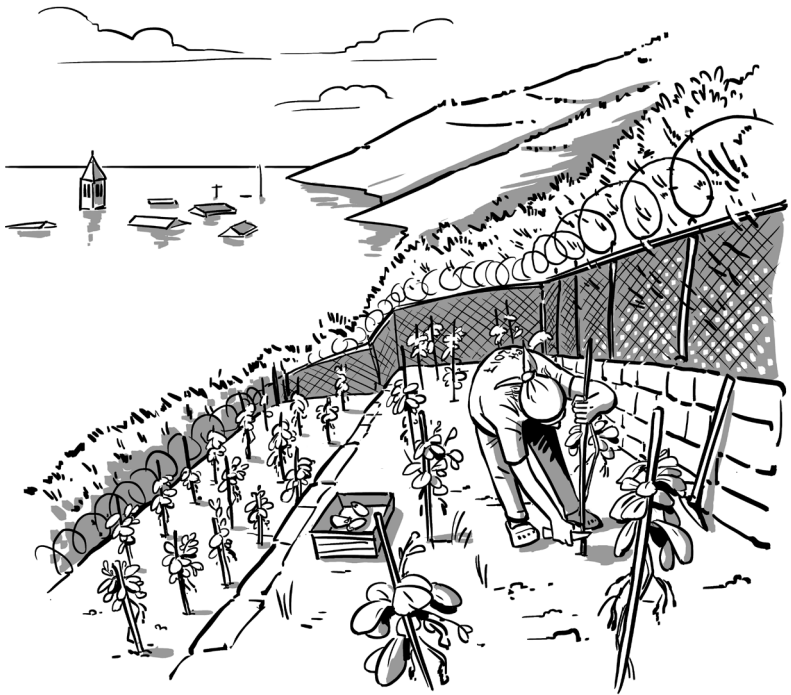
– Ajde, Lovorka, vidimo se.

– Hvala ti, Marjane. Hvala.

Gricka donju usnu, okreće se i odlazi, a Marjan isto tako, zadovoljan što je učinio dobro djelo, istovremeno postidjen što je u prilici da ga čini, da bude ruka koja će kroz čelik i trnje dodavati sitne patlidžane, za koje i nije siguran jesu li nejestivo gorki ili ne.

Otišao je onda do kraja vrta, na obronku, na zaravan s velikim kamenom s kojeg je obično gledao dolje, na veliku, mutnozelenу vodu. Dolje je otkako on zna za sebe. Po njoj plutaju sjemenke amorfe, održavajući gusti monokulturni pojas te biljke, iz generacije u generaciju, po obalama jezera. Voda je čudna, ni slatka ni slana. More je blizu. Zna se da je došla postupno, od mora ovamo, da je more uguralo rijeku natrag i ondje se pomiješalo s njom, da je putem uništila luku i sve oko nje. Bilo je sporo, pa su ljudi pomalo odlazili, i na vrijeme, ali još su dolje bile kuće i zgrade i kranovi. Kad bi zaškiljio – jer jezero je bilo na jugu, a sunce je zasljepljivalo pogled – vidio bi u daljini čudne, pravokutne otoke, debele crne linije tik iznad razine vode, niske i ravne. Krovove potopljenih zgrada. Ondje su se gnijezdile ptice i tko je imao čamac (i imao za čamac) išao je ondje tražiti jaja i ptiće. Jaja su bila hranjivija od svega što je Marjan uzgajao za sebe. A on je Uzgajao, nitko drugi nije. To je imalo i prednost, bio je

zaštićen od infekcija i parazita iz tih nesretnih jaja. Neki su ptičari znali za to, ali nisu marili, glad im je predstavljala puno veći problem.

Te noći, ležeći u krevetu u limenom kućerku koji je sam sastavio, dugo se vrtio. Odlučio je bio zapravo da u krevetu razmišlja, a ne da spava. Sve je teže podnosio status koji je imao. Cijeli taj odnos, tu tenziju, osjećaj da je kao vlastelin u dvorcu koji dijeli tu i tamo koji zlatnik, kao nekad, pradavno, a narod čuči pred bedemima i opkopima i nada se da će nešto, namjerno ili slučajno, preletjeti preko te čvrste granice. Koju bi, kad bi htjeli, mogli slomiti.

Ustao je iz kreveta, uzeo s hrpe kraj vrata velike škare za rezanje žice i izašao polugol van. Noći su bile neizdrživo sparne.

Prerezat će ogradu i pokušati druge prizvati u vrt, naučiti ih svemu što je znao i sam. Razlikovati salatu od špinata, sjetvu od sađenja. Osnovne stvari. Nije više mlad. Ne može više sam, ne želi biti jedini čuvar znanja koje je toliko važno da je apsurdno i kriminalno da ga ne posjeduju svi. Pa makar i ne željeli učiti. Natjerat će ih da shvate da to moraju.

Hodao je duž duge živice od gloga, odsutan, klateći škarama, tako da nije čuo tihe glasove ni vidio blijeda svjetla ručne LED lampe kojom je netko osvijetljavao ono isto slabo mjesto kroz koje je Marjan jutros pružio Lovorki svoj dar.

Čuo je samo prasak, nešto mu je sijevnulo najprije pred očima, onda pod rebrima, pao je na leđa i pomislio kakvo je sranje otegnuti papke noću na otvorenom, a nemati čak ni vedro nebo te večeri, da bude ljepše.

– Lovorka! Lovorka!

Siktao je zovući je da izađe iz zaklona od guste amorfe uz stazu, ruke su mu se tresle, i ruke i bedra, pištolj je već bio bacio na tlo.

– Lovorka, gotov je! Ja sam ga...

Lovorka je potrčala do muža, ali nije pogledala njega,

već se pribila uz čeličnu ogradu i zurila unutra, da vidi.

Marjan je ležao na leđima, pod guzicom mu škare, a niz tamno tijelo slijevala mu se krv u mršavu travu.

– Jebo sad tebe, Josipe. Jebote. Ti nisi normalan. Pičku materinu.

Uhvatila se za glavu i okrenula se prema stazi.

Josip je gledao u pod i trljao ruke u hlače, kao da se želi riješiti barutnog dima po rukama, istovremeno i kao da traži riječi, što da kaže sljedeće.

– Lovorka...

– Šta je?

Gledala je sad naizmjenice prema tami gdje je ležao mrtvac i u svog muža, mada je pomislila, pa i nema neke razlike.

– Zašto je došao, prepao me s tim sranjem u rukama, mogli smo normalno, ljudski...

– Šuti sad. Znam gdje su patlidžani, znam gdje je sve.

Podigla je s poda njihove slabe škare, primila se rezanja ograde. Josip je stenjao i uzdisao negdje iza nje, u mraku. Stenjala je i ona režući deblje komade, znojila se i grizla jezik među zubima, šake su je boljele užasno, ali nije se štedjela.

Marjana su spremili pod kompost, a pred zoru su pokrpali ogradu na mjestu gdje su ušli.

– Lovorka, što sad? Pa znaju ljudi da je on tu bio, znaju ga svi. Zašto sad mi ovdje, tko će to popušit pod normalno?

Lovorka je gledala nekamo iza njega, svitalo je, vrućina je već postajala teška, u grmlju amorfe, ambrozije i po stapkama zlatnice sivim od pepelnice već su brujali i cvrčali ugojeni kukci koje to brdo nije pamtilo ništa prisnije no ono zagašeno jezero koje je ležalo pod njim.

– Šuti sad. Ja sam mu rodica. Pozvao nas je k sebi jer mu nije bilo dobro, umro je noćas, mi smo preuzeli sve ovo da ne propadne. Da ne nestane.

– Pa jel ti znaš kako se sadi i šta?

Nije znala što bi rekla. Mislila je.

– Jebe mi se, do jeseni imamo. To je dosta. Neću svaku večer puževu. Hoćeš ti?

Nije ništa odgovorio. Promislila je opet.

– Zaradit ćemo za barku.

– I onda?

– Onda jaja i ptice, na otocima.

Josip se sav ozari.

Još prije podneva počele su dolaziti redovne mušterije.

Monika Herceg

Zapisi iz vode

područje starog Meksika, 3125. godina

kraj ograda u sjenama kuća koje obrastaju alge
riblja tijela drhte drugačije
i nije morska struja razlog što se planktoni uplašeno
razvodne u blizini otvorenih prozora
naslućujemo škrigama prastaru prisutnost
pretka ribara koja se još nije isprala
kažu da smo nekad bili mi dolje
ali tko bi vjerovao
čudovišne zgrade mrmljaju pod površinom
useljavajući naše oči u sobičke
pune rakova i nepoznatih predmeta
a kliješta rasparaju svaki pokušaj razumijevanja
nastanaka svijeta

narasle su kupole i život u čamcima
koji se ne može raslojiti ni smiriti
gradovi na vodi plove prema mjestima
gdje omekšava oštrica vjetra
nitko se više ne sjeća okusa
drugačijeg od slanoga
a sunce je užareni krug o kojem se zna samo
da pobjegne s neba
svakih nekoliko godina

lovimo jedni druge
lovimo velike čudnovate ribe
mrzimo ljude s ljuskama na nogama
mi s ljuskama na rukama
noć je razapeta malim točkicama koje
uporno noćima
silaze u rojevima
u moja usta
a kad sanjam škrge mi se pune mrakom
moj dom je beskonačni akvarij
pun zasoljenih kostura i postelja
ali ja nisam riba
ispod mog pupka rastvara se tsunami
koji nas odvodi do mjesta gdje je čvrsto pod nogama
mudra žena s molitvenog čamca kaže mi
kako preci iz dubina govore
da pripazim kada uranjam
jer dolaze ljuskonogi
sa svojim harpunima
ali tko bi znao

Tisa Vizek Borovina

Praznici

Sjedila je u Delnicama u nekom malom kafiću, nije joj bilo bitno kako se zove. Klima u kutu prostorije proizvodila je stalnu zvučnu pozadinu koja je podsjećala na oveći roj pčela. Na radiju je svirala zastarjela balada nekog stranog pjevača o slomljenom srcu i neutješnoj ljubavi.

Sanja je pila čaj od mente i proustovski razmišljala o prošlosti.

“Kad bi bar bilo kave. Nedostaje mi kava”, sanjarila je. Zamišljala je ispred sebe tu crnu, vruću tekućinu, gorko razbuđujuću. Gotovo da je osjetila taj divan, utješni miris kad je zatvorila oči. Ali kava je već nekoliko godina, gotovo desetljeće, daleko iznad njene platne moći. Otkad je nestalo većine plantaža, postala je skuplja od dijamanta. Ustvari, većina hrane je poskupila, o egzotičnoj hrani koju je naveliko jela kao mala, odavno je već mogla samo sanjati. Banane, na primjer. Nekada su bile okosnica njene prehrane. Sjetila se kako je jednom, kad je imala nekih pet ili šest godina, tri dana odbijala jesti bilo što osim banana i dvopeka. A danas, danas bi joj lakše bilo kupiti kilu zlata nego bananu.

Danas je hrana općenito glavna valuta. Što vrijedi svo zlato i svi dijamantri i sve platine ako nemaš što za jesti. Nekad su svi gledali na poljoprivrednike kao na siromahe, bez škole, nepismene i neuke radnike, a danas... Recimo samo da se kolo sreće okrenulo. Istina, informatičari još uvijek visoko kotiraju. Kao i strojari i doktori. Osobito dermatolozi.

Glasan udarac ulaznim vratima trgnuo ju je i ona pogleda preko ruba naočala prema ulazu.

“Hej stara, me dugo čekaš?”, s vrata je viknula zgođušna brineta. Bila je odjevena u bijeli kaftan širokih rukava obrubljenih narančastim koncem i sa šeširom velikog oboda u stilu glamuroznih glumica iz sedamdesetih godina

20. stoljeća. Na ramenu joj je bila ogromna prugasta torba za plažu.

Sanja pomisli kako moda ima čudnu naviku ponavljanja.

“Ako se ne varam, Fridina odjeća bi se svrstala negdje na kraj 20. stoljeća. Baš je to zanimljivo kako čak i sad, gotovo stoljeće kasnije, modni dizajneri vuku inspiraciju iz 1940–ih do 1990–ih godina“, misli su joj lutale dok su usta izgovarala nešto potpuno drugo. Oduvijek je mogla misliti jedno, a govoriti drugo. Multitasking do kraja.

“Ne, Frida, baš sam naručila čaj. Nisam znala što bih ti uzela pa sam radije pričekala da dođeš.”

“Ma mogla si i meni naručiti isto. Znaš da je to meni sve vodica u usporedbi sa kavom... Ahhhh, kako mi nedostaje kava... Prokleta i to globalno zatopljenje! Neću nikada prežaliti kavu. Ni čokoladu”, dramatično je skinula šešir i sjela na suprotnu stolicu pokretom dostojnim bilo koje dive iz sapunice.

“Mmm, da. Kava. Kava i meni prilično fali. Nikad nisam bila neki veliki fan čokolade, doduše. Meni više banane fale.”

“Ma što ti znaš. Čokolada je bila najbolja. Stvarno, da ti genetičari ne mogu smisliti nešto pa da ponovno naprave kavu dostupnu nama malim ljudima”, frknula je Frida.

“Stvarno ne znam što ti ljudi rade. Dosta mi je čaja od mente, koprive i ostalog bilja kojeg možeš i pored ceste naći. Stalno se koncentriraju samo na te pšenice i kukuruze. Kao da čovjek može toliko uživati u palenti na 1001 način. Dobro, hajde, malo su i krumpir i kupusnjače prilagodili, ali stvarno bi se mogli malo pozabaviti i kavom. I kakaovcem... Čokolada, o čokolado moja”, zavapi Frida dramatično sliježući ramenima.

“Oduvijek je bila sklona glumi”, pomisli Sanja sa osmijehom. “Trebala se baviti time umjesto strojarstvom. Iako, mora se priznati da je prilično dobra u popravljaju

ventilatorskih sustava.”

Konobarica, postarija namrštena žena s kojom kilom viška i napadno crvenim ružem, stavi na stol još jedan čaj od mente. Ispod oka pogleda Fridu, okrene se na peti i ode mrmljajući sebi u bradu. Menta je očito bila ubrana u vlastitom vrtu i stavljena u mali limeni valjak s rupicama. Ljutkasti miris širio se iz šalice.

“Nije da sam genetičarka, ali usprkos mišljenju svekolikog puka, ne bih rekla da je to baš tako jednostavno. Klima se uvelike promijenila. Biljke su izumrle. Na tisuće vrsta. Puf. Nestalo. Da smo malo više slušali upozorenja, možda ne bi bile katastrofe tolikih razmjera... Sjećam se kad sam kao dijete išla na more u Rovinj. Tamo 2020. godine.”

Odjednom se Sanjine oči zažare. Frida okrene očima, znala je da to znači da je njenoj prijateljici opet sinula neka luda ideja.

“A što kažeš da odemo do Rovinja malo?”, reče Sanja s neskrivenim elanom.

“Ma joj, zbilja mi se ne da...”, uzdahne Frida.

“Ma daj... Mogla bih ti pokazati gdje mi je bila kuća u kojoj sam ljetovala. Mogli bi i do crkve...”, nagovarala je Sanja.

“Joj da, ona divna crkva. Bila je na vrhu brda, zar ne? Sjećam se da sam ga uvijek proklinjala dok sam se gore penjala”, nasmije se Frida.

“Kako se ono zvala... Sveta Barbara, Sveta Terezija?”, pokušavala se prisjetiti.

“Sveta Eufemija”, oduševljeno odgovori Sanja. “Znaš, vjerovanje je bilo da je sveta Eufemija doplovila do obala starog Rovinja u kamenom sarkofagu.”

“Stvarno su ti ‘stari’ svaćem vjerovali”, Frida se zajedljivo nasmiješi.

“Ma daj, baš je nekako romantično-traumatična ta priča. Ženu su ipak navodno bacili lavovima. A sjećaš li se Grizije?”, bila je zagonetna Sanja. “Što joj više sjećanja pobudim, lakše ću je pridobiti”, mislila je.

“Zvuči mi poznato”, zamisli se Frida. Lice joj se u tren ozari. “To je bila ona izložba na otvorenom, zar ne? S druge strane šetnice... Išlo se po onim nekim stepenicama, zar ne? Joj, pa ona slika koju imam u spavaćoj sobi, ona s onim brodom u luci – mislim da su mi starci rekli da je ta slika kupljena na Griziji”, dosjeti se Frida.

“Eto vidiš. Hajde, daj da odemo i do Rovinja, kad smo već ovdje”, ustrajala je Sanja.

“A joj, onda moramo iznajmiti brod, pa ronilačku opremu... Skoro sam se utopila zadnji put kad ti je na pamet pala takva ideja. Sjećaš se kad smo išli do Opatije? A ovo je još dalje...”, Frida se mlako opirala ideji.

“Ma daaaaaj... Ne moramo ići danas, danas bi već bilo kasno. Možemo za sutra iznajmiti brod. Kod onog zgodnog lika. Onog crnog. Jučer ti je hofirao, nemoj misliti da nisam vidjela. Uzmemo malo vina, malo kruha, malo ribica ulovimo pa na gradele... A daaaaaj.. Pleeeeeaaaseeee.” Sanja je sad već moljakala. Spominjanje zgodnih kapetana bio joj je zadnji adut, ali vidjela je da se Frida lomi. Još samo malo da pritisne...

“Pa da, vidiš, mogli bi. Onaj je baš bio zgodan. To možda i nije tako loša ideja”, počela je popuštati pod pritiskom Sanjinog moljakanja.

“Pa daj zamisli – badići, kupanje, malo istraživačkog ronjenja, ti se jako umoriš (onako damski), a ja se diskretno povučem u kabinu čitati... Ili obratno. Znaš već kako to ide. No, smislit ćemo u hodu. Ajde, ustvari ja tebi činim uslugu ovime”, namigivala je Sanja gurkajući joj rame. Slamanje Fride bilo je vidljivo kao pucanje stijena kod prošlogodišnjeg potresa.

“Pa dobro. Hajde. Ali ja ću ga ići pitati. Jednom se živi. Ionako opet nećemo sunca vidjeti do studenog. Sad to

trebamo iskoristiti. OK, ali ti plaćaš ovu rundu. I duguješ mi”, odluči se Frida i nestašno namigne. Potom teatralno iskapi ostatke ohlađenog čaja namrštenih obrva, kao da pije riblje ulje, zgrabi šešir i torbu, i ustane sa stolice.

“Idemo, Sanja, u nove pustolovine.” Damski spusti ogromne naočale koje su joj bile na vrhu glave i zabacujući bokovima izađe kroz vrata.

Sanja se počela ustajati okrećući se oko sebe u nastojanju da što prije pokupi sve svoje stvari – torbu za plažu, futrolu za naočale, u kojoj su trenutno bile naočale za sunce, šešir. Bila je zadovoljna što je Fridu nagovorila na ovaj izlet. Tko zna kada će opet imati priliku za takvu šetnju stazama uspomena.

“Bit će lijepo ponovno zaviriti u djetinjstvo”, pomisli i ode do šanka podmiriti račun.

Začudo, još uvijek je u Delnicama sve bilo prilično jeftino, iako su doživljavale pravi turistički bum, s obzirom na okolnosti.

Okrenuvši se na peti, zamijenila je naočale za vid velikim crnim naočalama koje su štitile od prodora i najmanje sunčeve zrake do očne jabučice, nabila šešir na glavu, otvorila vrata i izašla van. Iste sekunde ju je zapuhnuo topli vlažni vjetar. Osjetila je miris mora. Zastala je na tren udišući duboko težak morski zrak.

“Sva sreća da sam uspjela dobiti godišnji u ožujku. Već u travnju temperature i insolacija postaju neizdrživi. A onda nazad u tunele do studenog... Ha, što ćeš... Takav ti je život”, slegnula je ramenima i krenula za prijateljicom prema nedalekoj marini.

Brodovi su se u daljini njihali na povjetarcu.

Matija Panić

Az'ani

- Ili sjećanje na buđenje -

Bijela svjetlost i tišina. Prvi trenuci ispunjeni strahom i instinktivnim snalaženjem u prostoru. Više nas je, iste izgubljene oči. Osjećaj povijesti je postojan, ali promijenjen, presječen. Stavljajući strah po strani približili smo se jedni drugima, pružili ruke. Izrečene riječi manjkale su značenjem, ali su poslužile kao potvrda da smo na javi, da ne sanjamo. Zajedničkim naporom razaznali smo da se nalazimo negdje u svemiru na transportnom vozilu u kretnji. Vrlo malo za one koji su u strahu, mnogo za one koji su se upravo probudili. Sjećam se da smo se osjećali tako živo. Svaki komadić unutrašnjosti tog broda privlačio je pažnju svakog od nas. Zaokupljeni slikama ponovno smo osjetili strah kad smo začuli zvuk, isprva nejasan, a zatim poznate riječi. Onako preplašeni dobar dio nismo čuli niti razumjeli. Mnogo smo puta od tada preslušali snimku. Ona pomalo poprima status svetosti, totema naše biti. Ovako glasi u cijelosti:

“Mi smo A'tenulu, Oni koji jesu.

Zašto, ne znamo ni sami. Ono što znamo je da služimo Redu. Ono nam je dalo odgovornost nad vašim Andama, kozmosima, da održavamo njihov ekvilibrij. Dalje od toga niti mi ne vidimo. Da, kozmosa ima više – multiverse ili paralelni svemiri, kažete? Čestitamo na tom otkriću. Neki bi rekli: *Trebalo im je*. Mi ne. Mi vas gledamo kao dio Reda. Oni koji jesu, tamo gdje jesu – Az'ani.

Ako vam ovo zvuči šturo, žao nam je. To je tako. Četverosmjerna lingvističko-fonetsko-fiziološko-tranzitna komunikacija koju mi koristimo, dimenzije na kojem naše biće obitava, jest složenije od vašeg. Stoga osjećaj tečne razmjene mišljenja, mi bismo rekli oŋga – ples valova, nije moguć. Ovo je najbolje što vam možemo ponuditi. Imajte razumijevanja.

Brzo ste krenuli nizbrdo. Ubrzo nakon prve intervencije uslijedila je i druga. Činilo se da napokon sve teče. Nažalost ništa. Uništili sebe i sve u krug. Otrov umjesto doma, gorčina umjesto mira. Jedinstvo izgubljeno. Lutanje. Ugušeni, Hokt – vaše novo ime, vaš epitaf. Ugušeni u izmetu vlastite otuđenosti.

Što je sa svime što postigli smo, mogli biste pitati. Zapisano je sve. Ispunjeni arhivi su naši, svih onih što nekad zvali smo Az'ani. Vaša vrsta samo je jedna od njih. Sve molekule vaše Gee nisu dovoljne da vam dočaraju mnoštvo izgubljenih Hokta. Vas trinaest nalazite se na dugome putu prema sektoru Pi-6a, i sada slušate ovu poruku spremljenu za vas mnogo prije, što znači da ste vrlo blizu kraju puta. Tamo vas čeka novi dom. Ne ponavljajte greške. Odabrali smo vas prema određenom ključu predviđanja kojim vam nastojimo osigurati koheziju za uspješne prve korake. Sve ostalo je na vama. Zadnji od vaše vrste. Prvi od vaše vrste.

Usamljenost, tuga, nerazumijevanje. Mi razumijemo, ali postoje granice do kojih ono seže. Mi radimo svoje, igramo svoju ulogu. Svi smo dio reda. Az'ani često stvaraju kaos, ali Az'ani često stvaraju i velike stvari. Red traži od nas da vas nadgledamo, dvije prilike za svaku vrstu. Treća donosi Žetvu energija i poštedu trinaestorice. To ste vi, nova prilika, nova Sadnja. Energije vaših bivših sada hrane Red. Ne osuđujte nas, mi samo radimo ono što smo radili eonima. Red treba energiju, vi ste svoje poštede prokockali, zaigrali se, precijenili, iznevjerili, zaboravili.

Sve ovo, mnogo je odjednom. Mi razumijemo. Ne pitajte što to sve jest. Ne možete razumjeti. Ipak, pitajte što god vas zanima o vašoj vrsti. Odgovori se nalaze u arhivima transporterata. Pristupni kod: A1121210Z. Naučite iz pohranjenog znanja da ne uspijevate učiti iz svojih pogrešaka. Zato ste ovdje. Učite. Živite sada. Ne zatvarati se unutra. Otvoren biti prema svemu što jest. Novi kozmos i vaša Gea Nova vas čekaju, slušajte i nju. Gledati, gledati, slušati, slušati. Ne žmiriti, ionako ste kratkoga vijeka. Iz Reda ste došli i u red ćete se vratiti. Živite u jedinstvu reda i živjet ćete ispunjeno.

Pazite u čemu nalazite vrijednost. Uvijek možete čuti ritam Reda onda kada slušate. Vi ste on i on je vi.

Zbogom ćete reći nama. Doviđenja mi vama. Želimo vam mudrost, Az'ani.”

Zbogom doista.

Pri svakom novom preslušavanju osjećam strah i nadu.

Od tada su prošle dvije godine. Gea Nova je zdrava i plodna. Držimo je kao kap vode na dlanu – izreka koju smo pronašli u arhivima Stare Gee. Naš broj je porastao. Sebe smatram onim trinaestim – Onaj koji promatra. Kada čitam o Staroj Gei, osjećam veliku tugu i onda se povlačim od pogleda drugih i plačem. Kad tuga prođe, sjedim, gledam i slušam. Ponekad bilježim misli. To me usidri. Možda jednoga dana nekome i budu od pomoći ove moje misli. Možda.

Naš ishod je neizvjestan. Ljubav i jedinstvo svih stvari – tome učimo našu djecu. Tome učimo sebe.

Mi smo Az'ani, Oni koji jesu.

Mi smo Az'ani, Oni koji su u ljubavi sa svime.

Europska Unija

**VLADA REPUBLIKE
HRVATSKE**
Ured za udruge

centri znanja
ZA DRUŠTVENI RAZVOJ

ISBN 953-6214-49-0